

Cumhuriyet Tarihinde Özgün Bir İktisadi Girişim: Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi (1955-1960)

A Unique Economic Initiative in The History of The Republic: Türkiye Tourism Bank Joint Stock Company (1955-1960)

Erol EVCİN*

*Doç. Dr., T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı/Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 06030, Altındağ, Ankara.

E-Posta: erol.evcin@ktb.gov.tr

ORCID: 0000-0002-2433-5134

MAKALE BİLGİLERİ

Makale İşlem Bilgileri:

Gönderilme tarihi: 30 Mayıs 2023

Birinci düzeltme: 3 Temmuz 2023

İkinci düzeltme: 20 Eylül 2023

Üçüncü düzeltme: 6 Ekim 2023

Anahtar sözcükler: Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi, Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası Anonim Şirketi, Bankacılık, Türk İktisat Tarihi, Demokrat Parti.

ARTICLE INFO

Article history:

Submitted: 30 May 2023

Resubmitted: 3 July 2023

Resubmitted: 20 September 2023

Resubmitted: 6 October 2023

Accepted: 8 October 2023

Key words: Turkey Tourism Bank Joint Stock Company, Republic of Turkey Tourism Bank Joint Stock Company, Banking, Turkish Economic History, Democrat Party.

ÖZ

Bu çalışmada; kuruluş amacı, idaresi, faaliyetleri, Türkiye turizmine ve iktisadi hayatına katkıları bağlamında özgünlük arz eden bir kuruluş olarak Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi (1955-1960) incelenmiştir. Bankayı bilimsel bir mecrada müstakil olarak ilk kez ele alan bu çalışma ile alan yazınına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Sonuç olarak; bankanın Türkiye'de turizm girişimcileri ile bankacılık sektörünü profesyonel anlamda ilk kez bir araya getirdiği, işletmecilik alanında turizm sektörüne öncülük ettiği ancak kaynak yetersizliği nedeniyle kredileme faaliyetinde bulunamadığı tespit edilmiştir. Kısa ömürlü olmasına rağmen bankanın yarattığı tecrübe birikiminin ve altyapı imkânlarının Türkiye'de turizm ve bankacılık sektörü için olumlu bir etki yarattığı anlaşılmıştır. Çalışmanın başlıca kaynaklarını Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi'nden temin edilen belgeler, TBMM Zabıt Cerideleri, Resmî Gazete, bankanın bilanço, faaliyet, idare meclisi ve murakıp raporları ile süreli yayınlar ve telif-tetkik eserler teşkil etmiştir.

ABSTRACT

In this study; Turkey Tourism Bank Joint Stock Company (1955-1960) was examined as a unique organization in the context of its founding purpose, administration, activities, and contributions to Turkey's tourism and economic life. It is aimed to contribute to the literature with this study, which deals with the bank independently in a scientific medium for the first time. In conclusion; It has been determined that the bank brought together tourism entrepreneurs and the banking sector professionally for the first time in Turkey, pioneered the sector in the field of tourism management, but could not engage in lending activities due to lack of resources. Although it was short-lived, it was understood that the bank's experience and infrastructure opportunities had a positive impact on the tourism and banking sector in Turkey. The main sources of the study are the documents obtained from the Presidential State Archives Republic Archive, the Grand National Assembly of Turkey Minutes, the Official Gazette, the bank's balance sheet, activity, board of directors and auditor reports, periodicals and copyrighted works.

GİRİŞ

Doğal ve tarihî değerler açısından dünyada imtiyazlı bir konuma sahip olan Türkiye'de turizm faaliyetleri Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ivme kazanmaya başlamıştır. Turizm, medeni seviyesi her geçen gün yükselen ve buna paralel olarak ihtiyaçları da aynı nispette artan ülkenin kalkınması hususunda itici bir güç olarak gerek

devlet ve gerekse özel sektör tarafından dikkate alınmıştır (Evcin AÜ TİTE AY 2014: 25 vd.). Bununla birlikte gereklilik arz etmesine rağmen turizm sektörünü destekleyici bir altyapı oluşturmak üzere profesyonel anlamda bankacılık sektörünün işin içine sokulması hemen mümkün olmamıştır. Osmanlı Devleti'nde çağdaş anlamıyla Tanzimat döneminde başlayan fakat yabancı bankaların hâkim olduğu bankacılık faaliyetleri

(Kazgan 1997: 25 vd.) Cumhuriyet döneminde değişen iktisadi-idari şartlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda teşkil edilen yerli sermayeli, millî nitelikli bankalarla gelişimini sürdürmüştür (Yüzgün 1982: 10-12, 23). İzmir İktisat Kongresi'nde kredi kuruluşlarından yoksun bir ülkenin iktisadi gelişiminin mümkün olmayacağı ve dahası sömürge olmaktan öteye gidemeyeceği fikri bizzat İktisat Bakanı Mahmut Esat Bozkurt tarafından dile getirilmiştir (Ökçün 1968: 335). Nitekim millî nitelikli bankacılık anlayışının geliştirilmesi hususunda alınan kararlarla uyumlu olarak bu süreçte kurulan özel sermayeli İş Bankası (1924) ticaret, kamu sermayeli bir banka iken anonim şirket şeklinde yeniden yapılandırılan Ziraat Bankası (1924) tarım, Türkiye Sınai ve Maadin Bankası (1925) sanayi ve madencilik, Emlak ve Eytam Bankası (1926) ise inşaat ve konut sektörlerini desteklemeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. İktisadi hayatta liberal anlayışın hâkim olduğu Cumhuriyetin ilk yıllarında bu bankalar takip eden süreçte kurulan millî nitelikli diğer bankalarla birlikte özel sektörün elindeki sermaye imkânlarının yetersizliği nedeniyle ülke için elzem olan yatırımları desteklemek suretiyle iktisadi hayatın merkezinde yer almıştır (Artun 1983: 42-44). Buna karşılık sermaye birikimi hususunda kaynak yetersizliği ve 1929'da bütün dünyayı etkisi altına alan iktisadi buhran Türkiye'de iktisadi faaliyetleri yeni bir mecraya sürüklemiş ve bu gelişmeler iktisadi hayatta devlet müdahalesinin artmasına sebep olmuştur. Bu nedenle Cumhuriyetin ilk yıllarında kabul gören kalkınmanın özel sektörün öncülüğünde gerçekleştirilmesi yönündeki düşünce bu dönemde yerini iktisadi hayatın gelişim ve işleyişinde yatırımcı, işletmeciler ve denetleyici bir unsur olarak devletin etkinliğini esas alan "kamu iktisadi teşebbüsleri" ile "devlet işletmeciliği" uygulamalarına bırakmıştır. Birinci Sanayi Planı'nın hazırlık ve uygulama aşamasına denk gelen bu süreçte (Boratav 2003: 68-70) yatırımcılara kredi temini ve yatırımlar konusunda rehberlik etmek üzere Sümerbank (1933), Belediyeler Bankası (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937) ve Halk Bankası (1938) gibi büyük sermayeli kamu bankaları kurulmuştur (Keskin ve Ünsal 2019: 15). Söz konusu dönemde "sektör bankacılığı" Türkiye'de "yatırım

bankacılığı" anlayışından daha çok "kalkınma bankacılığı" şeklinde hayata geçirilmiştir. Bu süreçte bankacılık sistemini koruyucu ve yönlendirici amaçlarla yararlanılmak üzere özel yasalarla kurulan kamu bankaları belirli sektörler için birer ihtisas bankası olarak selektif kredi politikasının uygulama araçları olmuştur (Cingi 1989: 16). 1930'da kurulan Merkez Bankası da para ve kur politikalarını düzenlemek ve kur dolaşımını sağlamak üzere yetkilendirilmiştir (RG 30 Haziran 1930: 1533) 1933'te çıkarılan "Mevduatı Koruma Kanunu" (RG 30 Mayıs 1933: 2419) ile 1936'da çıkarılan "Bankalar Kanunu" (RG 9 Haziran 1936: 3325; RG 2 Temmuz 1958: 9944) finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemiştir. Bankacılık sektöründe atılan bütün bu ileri adımlara rağmen turizmin henüz sanayi planlarında yer almadığı bu dönemde turizm davası bir devlet politikası olarak ele alınamamıştır.

Savunma harcamalarının artış gösterdiği İkinci Dünya Savaşı yıllarında yükselen kredi taleplerine bağlı olarak bankaların mevduat ve kredi hacimleri genişlemiştir (Artun 1983: 45). Buna karşılık bu süreçte iç ve dış ticaret hadlerinin daha çok tarım ürünleri lehine gelişmesi ve temel ihtiyaç maddelerinin teminine odaklanan sıkı devletçilik politikası bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de özel sektörün hareket alanını kısıtlamıştır (Tezel 2020: 497). Bu gelişmeler doğal olarak turizm faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir (Evcin ÇTAD 2016: 377 vd.). Savaşın ardından dünyada hüküm sürmeye başlayan sükûnet döneminde ise turizm, sosyal ve kültürel hayata olduğu kadar iktisadi hayata da önemli katkılar sağlamıştır. Yarattığı yatırım fırsatları, istihdam imkânları ve ödemeler dengesindeki rolü turizmin yükselen bir değer olarak kabul görmesine yol açmıştır (Evcin TPUTSAD 2016: 138 vd.; Evcin, TAD 2016: 215-216). Türkiye'de de bu süreçte gerek çok partili siyasal hayata geçilmesi gerekse tarım, ulaştırma, ticaret ve sanayi faaliyetlerinin ivme kazanmaya başlaması özel sektörü destekleyen ve yabancı sermayeye açık kapı bırakan liberal bir iktisadi anlayışın benimsenmesine zemin hazırlamıştır (Pamuk 2022: 226). Özel Sektör-

rü teşvik etmek ve güçlendirmek suretiyle iktisadi kalkınmanın hızlandırılmasının amaçlandığı bu süreçte kurulan Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950), Şekerbank (1954) ve Pamukbank (1955) gibi özel bankalar iktisadi hayatta önemli bir rol oynamıştır. Banka sermayesi ile sanayi ve ticaret sermayesinin bütünleştiği bu dönemde (Artun 1983: 47) kalkınma araçlarından biri olarak değerlendirilen turizm sanayisini Türkiye’de kurabilmek için özel sermayeye, girişimcilere, uzman işletmecilere ve geniş ölçekli yatırım desteklerine ihtiyaç duyulmuştur (Evcin YDTAD 2016: 40 vd.). Zira turizm liberal devletlerde bile ancak devletin teşvik ve yardımıyla gelişebiliyor, devlet bir amme hizmeti olarak turizm sanayisini muhtelif şekillerde korumak üzere sistemleşmiş bir yardım ve himaye mercii olarak görülüyordu.

İktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti tarafından 1949’da yürürlüğe konulan “Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü (BYUM) Teşkilat Kanunu” (RG 28 Mayıs 1949: 7218) ve 1950’de çıkarılan “Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu” (RG 30 Mart 1950: 7470) ile turizm sektöründe yabancı sermayeye devlet garantisi verilmeye ve transfer taahhüdünde bulunmaya başlanmıştır. Ancak bu düzenlemeler hâlihazırda devam eden sıkı devletçilik düzeni içinde özel sektöre istediği hareket serbestliğini ve faaliyet imkânlarını temin etmek konusunda yetersiz kalmıştır. 1950’de Demokrat Parti (DP)’nin iktidarıyla demokratik ve medeni kısıtlar doğrultusunda yeniden düzenlenen “Pasaport Kanunu” (RG 24 Temmuz 1950: 7564) ile “Yabancıların Türkiye’de Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun” (RG 24 Temmuz 1950: 7564) turizm hareketliliğini kısmen artırmıştır. Bunun yanı sıra ticaret ve sanayi faaliyetleriyle bütünleşik olarak turizm faaliyetlerinin yolunu açmak üzere sırasıyla “Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu” (RG 9 Ağustos 1951: 8615), “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu” (TETK) (RG 22 Mayıs 1953: 8414) ve “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu (YSTK)” (RG 23 Ocak 1954: 8615) yürürlüğe girmiştir. Bu münasebetle teşvik, kredi ve koruma imkânları geçmişe oranla daha geniş tutulmuş ve turizm sektörüne sermaye yatırımla-

rı hızlanmıştır. Bu doğrultuda T.C. Emekli Sandığı, Hükümetin talimatıyla “Hilton Hotels Corporation America” yetkilileriyle iş birliği yapmış ve İstanbul’da turizm sanayisinde ilk büyük yatırım durumunda olan Hilton Oteli açılmıştır. Bunu Emekli Sandığı’nın aynı mahiyetteki hazırlıkları ve özel sektörün hamleleriyle Divan ve Yeni Çınar Oteli gibi modern konaklama tesislerinin açılışı takip etmiştir (Evcin TOD 2016: 669, 677).

Yerel yönetimlerin finansman sorunlarına çözümler getirmek, sermaye yatırımlarını desteklemek ve imar-altyapı işlerinde bu idarelere yardımcı olmak üzere 1945’te kurulan İller Bankası (RG 23 Haziran 1945: 6039) Türkiye’de turizm sektörüne “turizm kredisi” adıyla finansal destek sağlayan ilk kamu kuruluşu olmuştur. 22 Mayıs 1953’te çıkan TETK gereğince İller Bankası’nda “Turizm Endüstrisi Teşvik Fonu” oluşturulmuştur. 50 milyon TL’ye ulaşana kadar Genel Bütçeye 2 milyon liradan az olmamak kaydıyla ödenek konulmak suretiyle oluşturulan bu fon İller Bankası tarafından genellikle üst düzeyde verimlilik gösteremeyen tesislerin finansmanı için kullanılmıştır. Bu doğrultudaki kredi kullanımında ağırlıklı pay doğrudan İller Bankası’nın faaliyet alanıyla ilgisi olması nedeniyle yerel idareler tarafından kurulan turistik tesislere ait olmuştur (15. Yıl T.C. Turizm Bankası A.Ş. 1977: 41). Bankanın turizm sektörüne yönelik destek faaliyetlerine rağmen turizm sektörünün finansmanı konusundaki kaynak yetersizliği ülkedeki iktisadi yapı için bir darboğaz teşkil etmeye devam etmiştir (Şahinkaya 1996: 36).

Bu süreçte Başvekâlet tarafından hazırlanan “Turizm Bakımından Memleket Etütleri” başlıklı rapor, turizm ile bankacılık sektörü arasındaki bağa işaret etmesi açısından önem arz etmektedir. Bu raporda iktisadi hayata katkı sağlamak ve turizm potansiyellerinden üst düzeyde faydalanabilmek üzere millî turizm politikasının esasını teşkil eden yerli ve yabancı girişimcilerle sermayedarların TETK uyarınca vergi muafiyetine tabi tutulması, bunlara kredi imkânları tanınması ve resmî turizm teşkilatının bu kesime her hususta kolaylık sağlaması ve rehberlik etmesi hususundaki gerekliliğe işaret edilmiştir. Ülkede turizm sanayisinin kurulması ve geliştirilmesi için de

İller Bankası'ndaki kredi fonunun 2 milyonun üzerine çekilmesi veya İşçi Sigortaları, Evkaf ve Emekli Sandığı'nın elindeki paralardan asgari 50 milyon liralık bir "Turizm Kredisi Bankası" teşkil edilmesi şeklinde iki öneri üzerinde durulmuştur (TBME 1955: 52-53). Özellikle Turizm Kredi Bankası teşkil edilmesi doğrultusundaki öneri Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi'nin (TTB) kuruluş sürecinin önemli yapı taşlarından birini oluşturmuştur. Bununla birlikte görüldüğü üzere (TTB)'nin kuruluşuna kadar tek ve kısmi bir örnek olarak İller Bankası dışında Türkiye'de doğrudan turizm sektörüne yönelik teşvik, koruma ve kredi temini gibi bankacılık faaliyetlerine ilişkin bir girişim mümkün olmamıştır. Bu durum ülkenin sosyal, kültürel ve iktisadi anlamda uluslararası turizm hareketliliğinden üst düzeyde faydalanabilmesini geciktirmiştir.

TÜRKİYE TURİZM BANKASI'NIN KURULUŞU, AMACI VE İDARESİ

Türkiye'de turizm sektörü için kapsamlı ve bütüncül bir teşvik, koruma ve kredi sisteminin temini yolunda en önemli adım hiç şüphesiz TTB'nin teşkiliyle atılmıştır. TTB, Reisicumhur Celal Bayar ile Başvekil Adnan Menderes'in riyasetindeki İcra Vekilleri Heyeti'nin 23 Haziran 1955'te imzaladığı bir kararname ile kurulmuştur. Şirketin kuruluşu konusunda önem arz eden kararname şu şekilde idi (BCA 30.18.1.2.140.60.12):

"Memleketimizde iç ve dış turizmi geliştirmek ve her çeşit banka muameleleriyle iştigal etmek ve merkezi Ankara'da olmak üzere 50 yıl müddet ve 10 milyon TL sermaye ile kurulmasına başlanan Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi'nin Maliye Vekâletinin muvafık mütalaasına dayanan İktisat ve Ticaret Vekâletinin 20/6/1955 tarihli ve 11634/49799 sayılı yazısıyla gönderilen ilişik esas mukavelesini ve sermayenin ¼'ünün yatırıldığı gösteren banka mektupları, İcra Vekilleri Heyetince 23/6/1955 tarihinde tetkik edilerek mezkûr şirketin kurulmasına izin verilmesi, 865 sayılı kanunun 280 ve 2999 sayılı kanunun 3. maddelerine göre kararlaştırılmıştır."

TTB'nin 84 maddelik Esas Mukavelesi (TTBEM 1955: 3-19) ise İktisat ve Ticaret Vekili tarafından

9 Ağustos 1955'te tasdik edilmişti. Millî sermaye ile özel sektörü ortak bir noktada buluşturan TTB, turizm sektörünün kredi ve finans ihtiyacını profesyonel bir şekilde karşılamak üzere tesis edilen millî bir iş birliğinin ürünü idi. Bankanın kurucuları arasında T.C. Ziraat Bankası, Türkiye Emlak Kredi Bankası, Denizcilik Bankası, Sümerbank, Etibank, Türkiye Vakıflar Bankası, İller Bankası, Halk Bankası, Türk Ekspres Bank, Türk Ticaret Bankası, Türkiye İş Bankası, Osmanlı Bankası, İstanbul Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Türkiye Kredi Bankası, Doğubank, Selanik Bankası, Türkiye Genel Sigorta, Güven Sigorta, Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi, Antalya Umumi Nakliyat Şirketi, Türk Ekspres Havacılık ve Turizm Anonim Ortaklığı, Orta Şark T.A.Ş., Doruk Yaprak Tütün Şirketi, Çeşme Belediyesi, Çeşme Plaj Evleri Yapı Kooperatifi, Ankara Ticaret ve Sanayi Odası tüzel kişilikleri ile bir kısım özel girişimci yer alıyordu. Bankanın merkezi Ankara, iş merkezi ise İstanbul'da idi. Gerekli olduğu takdirde İdare Meclisi kararıyla Türkiye'de ve yabancı ülkelerde şubeler ve ajanslar açabilecek veya buralara muhabirler tayin edebilecekti. Şirket için 50 yıllık bir ömür biçilmişti. Görev alanı itibariyle turizm kalkınmasının gerektirdiği her türlü mali ve ticari işlerle iştigal edecekti. Amacı; ülkede iç ve dış turizmi geliştirmek maksadıyla propaganda yapmak, seyahat acente büroları tesis etmek, seyahatler düzenlemek ve bu maksatla nakil vasıtaları temin etmek, turizmin her safhası üzerinde çalışan kuruluşlarla ilişki kurmak, turistik tesisler vücuda getirmek ve işletmek hususunda çalışan ve çalışacak olan müesseseleri teşvik ve finanse etmektir.

Bu amaca ulaşmak üzere TTB, TETK'ye göre Turizm Müesseseleri Belgesi almış olan kuruluşların sahip ve kiracılarının milletlerarası otel, motel ve palasların konfor ve diğer şartlarına uygun olmak kaydıyla ihtiyaçlarını karşılamak üzere her çeşit banka işlemini yapmakla mükellefti. Yani bu kuruluşlara ticaret senetleri iskontosu karşılığında kısa vadeli ikrazlarda bulunacaktı. Yine inşa, tevsi, ıslah, teçhiz ve tefriş maksadıyla kredi mevzuları veya keşif bedelleri tutarı 1 milyon liraya kadar olan kuruluşlara orta vadeli, bu miktarı aşanlara ise uzun vadeli ikrazlarda bulunabilecekti. Türkiye'de iç ve dış turizmin gelişi-

mesine yardım edecek olan tesis ve kuruluşların kurulması, genişletilmesi ve işletilmesi hususunda şirketler kurabilecekti. Gerekli takdirde bu şirketlerin gayrimenkul alım ve satımına aracılık edecek veya yardımcı olacaktı. Turizm kuruluşlarına gerekli malzemenin imal ve ithaliyle inşaat, tesisat ve teçhizatının taahhüdü işleriyle meşgul olacak şirketler kuracak ve bu alanda çalışacak girişimcileri destekleyecekti. Karada, denizde ve havada her tür turistik ulaşım vasıtalarını işletecek şirketler kuracak veya bu konu üzerinde kurulmuş ve kurulacak şirketlere iştirak edecekti. Ülke turizminin ve turizm endüstrisinin geliştirilmesine hizmet edecek her tür mali ve ticari işlerle uğraşacaktı. Banka yapacağı bu tür faaliyetler hususunda kuracağı şirketlere YSTK hükümleri çerçevesinde yabancı sermayenin de katılımını sağlayabilecekti. Turizm sanayisini ilgilendiren konularda özellikle Akdeniz'deki yakın doğu ülkeleri ile büyük turist ihracatçısı ülkelerdeki kuruluş ve girişimcilerle iş birliği yaparak Türkiye'nin turizm kalkınmasına hizmet edecekti. Faaliyet alanına giren işlerle ilgili sigorta şirketlerine de iştirak edebilecekti. Bunun yanı sıra turizm kuruluşlarına personel yetiştirmek üzere meslek okulları ve kursları açabilecekti.

Bankanın sermayesi 10 milyon TL olup, bu sermaye her biri 1.000 TL kıymetinde 6.000'i isme, 4.000'i hamiline yazılı 10.000 hisseye ayrılmıştı. Bunlardan Türk Ekspres Bank 1.365 TL, Ziraat Bankası, Türkiye Emlak ve Kredi Bankası, Denizcilik Bankası ve Türk Ticaret Bankası 1.000'er TL'lik hisse ile en büyük hisse oranlarına sahipti. Hissedarlar TTB'nin faaliyetleri konusunda ancak hisse senetlerinin miktarı kadar sorumluydu. Banka gerektiği takdirde sermayesini artırma ya da tahvil çıkarma imkânlarına sahipti. Gayrimenkullere sahip olabilmekle birlikte ticaret amaçlı gayrimenkul alım ve satımıyla meşgul olamıyor ve gayrimenkul üzerine ödünç para veremiyordu. Buna karşılık alacaklarını sağlamlaştırmak amacıyla muntazam teminat olarak gayrimenkul ipoteği alabiliyordu.

Bankanın işleri Umumi Heyet tarafından Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde hissedarlar arasından seçilecek İdare Meclisi tarafından yürütülüyordu. Banka işlemlerinin yürütme ile

ilgili kısmını Türk olma şartı bulunan Umum Müdür yerine getiriyordu. Umum Müdür, İdare Meclisinin doğal üyesiydi. İlk İdare Meclisinde üye olarak Prof. Dr. Muhlis Ete, Dr. Lütfi Kırdar, Dr. Burhanettin Onat, Mehmet Aldemir, Fahreddin Ulaş, Mithat Dülge ve Suat Yurtkoru bulunuyordu. Bankanın bütün menkul ve gayrimenkullerinin tasarruf ve idaresinde bankanın çalışma alanı ile ilgili her tür anlaşmanın ve işlemin yapılmasında İdare Meclisi mutlak bir yetkiye sahipti. İdare Komitesi, İdare Meclisinin kendi üyeleri arasından seçeceği 2 kişi ile Umum Müdürdan oluşuyordu. İdare Komitesi, Bankalar Kanunu'nda belirtilen görevleri yerine getirmekle mükellef olup, çalışmaları İdare Meclisi'nin daimî denetimi altındaydı. Murakıplar ise Umumi Heyet tarafından hissedarlar arasından veya hariçten seçiliyordu. Bunlar Ticaret Kanunu'nda belirlenen görevleri yerine getirdiği gibi bankanın en iyi şekilde idaresinin temini, banka menfaatinin korunması hususunda gerekli tedbirleri almak üzere İdare Meclisine teklifte bulunmaya, gerektiğinde Umumi Heyeti toplantıya çağırma ve toplantı gündemini tayine yetkiliydi.

TTB hissedarlarının tamamını temsil eden Umumi Heyet yılda en az bir defa toplanıyordu. Umumi Heyet toplantılarının İktisat ve Ticaret Vekâletine bildirilmesi, müzakere gündemi ile buna ait belgelerin birer suretinin Vekâlete gönderilmesi gerekiyordu. Bütün toplantılarda İktisat ve Ticaret Vekâleti Komiserinin bulunması şarttı. Toplantıları İdare Meclisi Reisi idare ediyordu. Umumi Heyet; İdare Meclisinin yetkisi dışında kalan meseleleri müzakere ederek karara bağlamak, İdare Meclisine özel izinler vermek ve bunların şartlarını tayin ve banka işlerini tespit etmekle yükümlü idi. İdare Meclisi ve murakıpların banka işleri hakkında tanzim edecekleri raporlarla, bilanço, kar ve zarar hesapları ve mevduat defteri hakkında kabul ve ret kararı vermek veya müzakere yaparak yeniden tanzimlerini kararlaştırmak, İdare Meclisinin zimmetini ibra ve mesuliyetine karar vermek, amortismanları karara bağlamak, dağıtılacak temettü hisselerini tespit etmek Umumi Heyetin görevleri arasında idi. Ayrıca İdare Meclisi üyeleriyle murakıpları seçmek, bankanın gayri menkul mallarını terhin ve tahvilat ihracı suretiyle istikraz akdine izin ver-

mek, idareye veya esas mukavelenamenin uygulanmasına dair mevcut meseleler hakkında karar vermek de Umumi Heyete ait sorumluluklar arasındaydı. Bilançonun tasdikine dair Umumi Heyet kararı İdare Meclisi üyeleriyle Umum Müdür ve murakıpları da bağlıyordu. Her hesap yılı sonunda banka mali durumunu gösteren bir yıllık bilanço ile kar ve zarar hesabı cetvelini hazırlamakla yükümlüydü. Bankanın yıllık kârı Umumi Heyet kararıyla belirlenmiş tertip ve oranlara göre paylaştırılıyordu. Yıllık işlemler neticesinde bir zarar söz konusu ise o zamana kadar toplanmış bütün ihtiyatlar ve karşılıklarla eksilen sermaye tamamlanıyordu.

TTB'nin genişleyen faaliyet alanı ve ihtiyaçlarını karşılamak için iş merkezi olarak kullanılmak üzere İstanbul ve İzmir'de de faaliyette bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede İstanbul'da Taksim Cumhuriyet caddesinde bir mağaza TTB'nin iş merkezi olarak kiralanmıştı. Bu iş merkezi Turist Seyahat Şirketi ile ortak kullanılıyordu. Bunun yanı sıra İzmir Tepebaşı'nda Şehir Tiyatrosu karşısında, Tarım Satış Kooperatifleri Birliğinin mülkiyetinde bulunan 5 katlı Uğur Palas Apartmanı 1 milyon liraya satın alınmıştı (TTB 1957 Bilançosu, 1958: 8).

TÜRKİYE TURİZM BANKASI'NIN FAALİYETLERİ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye'de hayat standartlarında meydana gelen yükselme, karayollarının ıslahı ve artırılması, nakil vasıtalarının çoğalışı ülkede seyahat eğilimlerini kuvvetlendirmişti. Turizm sanayisinde otelcilik sektörü millî iktisadın önemli bir kolu haline gelmeye başlamıştı. Gümrük ve döviz konularında temin edilen kolaylıklar dış turizmi teşvik edici bir etki yaratmıştı. 1957'de dış turizm geliri 1 milyon dolar olmuş, 1958'de Türkiye'yi 114.704 turist ziyaret etmişti. 1959'da turizm belgesine sahip 52 otel ve 6.163 yatak kapasitesi vardı. Bu yatak miktarının 1.001'i TTB'ye aitti. Ülkede 49 muhtelif otel de inşa halinde idi (TTB 1959 Bilançosu 1960: 5-6).

Kuruluşunun ardından TTB'nin kendi kaynaklarıyla ya da temin ettiği kaynaklarla kurduğu tesislerle yaptığı yatırımlar genişliği ve hızı itibarıyla Türkiye'nin turizm kalkınması için umut

vericiydi. Bu bağlamda TTB, turistik tesislerin finansmanına katkı sağlamanın ve turizm işletmeciliği yapmanın yanı sıra turistik propaganda ve eğitim faaliyetleriyle de iştigal etmişti.

Turistik Tesislerin Finansmanı ve Turizm İşletmeciliği

Turizm tesislerinin finansmanı ve turizm işletmeciliği TTB'nin başlıca faaliyet alanları arasında yer almış ve banka bu konulara ciddiyle eğilmişti. TTB, ülke sathında etkinliğini her geçen gün artıran özel sektörün, ticaret ve imalat sanayisindeki girişimlerine göre henüz yeni olan ve uzun bir meslek tecrübesi ile uzmanlık bilgisi isteyen turizm alanına ilgisinin artmasında önemli bir görev üstlenmişti. Bu alandaki girişim eksikliğini bir an önce telafi etmek üzere gerekli tesisleri kurup, sonra şirketlere mâl etmek gibi bir uygulamayı yöntem olarak belirlemişti. Ayrıca turizm katkı sağlayacak tesislerle muhtelif iktisaplar oluşturmaya gayret göstermiş ve bir anlamda turizm işletmeciliği yapmıştı. Diğer yandan turizm faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla turistik tesislere finans desteği sağlamıştı.

Turistik tesislerin finansmanı hususunda tatmin edici ve etkin neticeler elde etmek üzere TTB tarafından önce turistik bölgelerin ve buralardaki tesislerin önem sırasına göre tasnifi yapılacak, sonra mevcut tesislerin turizm bakımından yeterlik derecesi ve durumları tespit edilecekti. Bu bilgiler ışığında mevcut kuruluşların ihtiyaçları göz önünde tutulacak ve ilk olarak bu hususta kredi imkânları düşünülecekti. TTB, bu alana ayrılacak öz kaynaklar ile temin edilebilecek yabancı kaynakların temin hızına göre planlı bir dağıtım sistemi kurmayı kararlaştırmıştı. Bu arada uygun vasıflara sahip kuruluşların kısa vadeli işletme kredileri de banka bünyesinde toplanacaktı. Bu yeni tesisler ve mevcut tesislerin genişletilmesi gibi büyük çapta ve uzun vadeli finansman konularının daha sonra ele alınması planlanmıştı (TTB 1955 Bilançosu 1956: 4). Bahse konu çalışmalara ek olarak diğer ülkelerdeki kredi sitemlerinin esasları hakkında bilgi ve belgeler inceleniyor, bu şekilde Türkiye'nin şartlarına uygun bir kredi ve finansman sisteminin kuruluşu üzerinde çalışılıyordu (TTB 1956 Bilançosu 1957: 6).

TTB yetkilileri ülkenin belli başlı bölgelerinde kurulacak her turistik tesisi bir ihtiyacın ifadesi olarak görüyordu. Yol irtibatı ve doğal güzellikleri bakımından henüz değerlendirilmemiş birçok imtiyazlı bölge bulunuyordu. Bu münasebetle Abant ve Kilyos sahip olduğu müstesna imkânlar bakımından ilk planda verimli olacak birer turistik nüve olarak Türk Hükümeti ile TTB İdare Meclisi tarafından dikkate alınmıştı. Buraların ilgi çeken özelliklerini gerekli koşulların temini ile yerli ve yabancı turistlerin istifadesine hazırlamak turizm bakımından ihmal edilmemesi gereken çalışmalar arasında değerlendiriliyordu (TTB 1955 Bilançosu 1956: 4-5).

Turizm işletmeciliği hususunda ilk tecrübenin kazanıldığı yer Abant Tesisleri olmuştu. Abant, Ankara ve İstanbul için dağ, göl ve orman zenginliği, kolay ve rahat yol irtibatı ile ayrıcalıklı bir dinlenme yeri idi. Hükümet tarafından da uygun görülen çalışmalar doğrultusunda Abant ve çevresi hakkında gerekli planlamalar kısa sürede tamamlanmıştı. İnşaat safha ve şartları TTB tarafından takip ediliyordu. Abant'ta 1 otel, 6 ev ile bunların eklentilerinden oluşan Abant tesislerinin muhtelif mali kaynaklardan faydalanmak suretiyle bankaya intikalinin sağlanması uygun görülmüş ve banka tarafından iktisabı yoluna gidilmişti (TTB 1955 Bilançosu 1956: 5). Bu tesislerin verimli birer işletme hüviyetine kavuşturulması doğrultusunda gayret gösteriliyordu. Abant'ta turizmi geliştirmek ve bir turizm sanayisi kurmak amacıyla yapılan girişimlerin geliştirilmesi için sermayesinin önemli bir kısmı TTB'ye ait olmak üzere Bolu Vilayeti Özel İdaresi ile Bolu, Göynük, Mudurnu, Akçakoca, Gerede ve Düzce Belediyelerinin katılımıyla 1.100.000 TL sermayeli bir anonim şirket kurulmuştu. Abant İşletmesi'ne ait tesislere TTB tarafından daha önce sarf olunan meblağ yeni şirkete kredi şeklinde intikal edecekti. Bu tesisler Bolu'da meydana gelen zelzele nedeniyle zarar görmüş ancak tahribat kısa sürede giderilmişti (TTB 1956 Bilançosu 1957: 6; TTB 1957 Bilançosu, 1958: 6). 1955 Şubatı'nda Bolu'da uzman raporları ile şifalı olduğu tespit edilen eski kaplıcanın yanında 2 katlı ve 50 odalı Abant Ilıca Otel'i'nin inşasına başlanmıştı. İnşaatı, tefrişatı, ahşap iç ve dış mimarisiiyle modern bir dağ oteli olan bu konaklama tesisi

1956'da işletmeye açılmıştı. Otel, ilave tesisleriyle 1.657.328,86 liraya mal olmuştu. Köşelerdeki daireleri apartman tarzında ve banyolu olup, diğer odaların önünde birer balkon bulunuyordu. Bütün odalarda sıcak su ve dâhili telefon tesisatı vardı. Otelin giriş kısmının iki tarafında berber salonu ile misafirlerin üst başlarını temizlemeleri için ayrılmış bir oda, kabul holü, otel holü, büyük bir Amerikan barı, göle bakan 200 kişilik bir yemek salonuyla özel bir salon vardı. Otelin terası göle doğru bakıyordu. Modern mutfak tesisleri yemek salonunun arkasında idi. Bu kısmın üstünde de müstahdemler yatakhaneleri vardı. Otelin arkasında giriş meydanına bakan ve PTT merkeziyle muhtelif dükkânları ihtiva eden yeni bir bina ile çamaşırlık, fırın ve süt barı olarak kullanılmak üzere yeni tesisler de yapılmıştı. Otelin sol tarafında çamlıklar içinde her biri 2 dairesel ve her dairesinde birer salon, birer yatak odası bulunan banyolu, mutfaklı ve mobilyalı 6 dağ evi inşa edilmişti. Abant'ta elektrik 2 grup jeneratörlü bir santralle temin edilmişti. Mevcut tesislerin daha da genişletilmesi ile muhtelif halk kesimlerinin buradan yararlanmasına yönelik çeşitli proje ve fikirler ortaya konulmuştu. Örneğin takip eden süreçte spor faaliyetlerine ayrılmış alanda tenis, golf ve voleybol sahaları inşa edilecekti. Plaj tesisleri alanında da iskeleler, trampelenler, kabinler, duşlar, büvetler ve göl üstüne bir göl gazinosu yapılacaktı. Ayrıca gölün batı tarafındaki yamaçta müstakil tarzda 100 dağ evinin inşası planlanmıştı. Dahası yakın bir ilgiye mazhar olarak ihtiyaçları karşılayamaz hâle gelen otel ve tesislerin sağ tarafında 1957'de 100-150 odalı kâgir bir otel daha yapılması kararlaştırılmıştı. Ayrıca ihtiyaçlar doğrultusunda tesisleriyle 2-3 bin kişilik kamp ve dinlenme evi gruplarının inşası da düşünülüyordu (TTBTK 1957: 17-20). Bolu Ilıca Otel'i'ne dair proje çalışmaları 1960 yılı itibariyle son aşamaya gelmiş durumdaydı (TTB 1958 Bilançosu 1959: 8). Ankara-İstanbul yolu üzerinde bulunan imtiyazlı konumunun yanı sıra ülkenin hemen her tarafından rağbet gören bu tesis gerek Bolu şehri gerekse diğer bölgeler halkı için tedavi, kür ve dinlenme yeri olarak ihtiyaçları karşılamaya başlamıştı. Akçakoca Plaj Kasabası'na da yaz aylarında Ankara, İstanbul ve Orta Anadolu sakinleri tarafından büyük bir ilgi gösteri-

liyordu. Buna karşılık mevcut oteller ve plaj tesisleri basit tarzda olup, ihtiyaçlara cevap vermiyordu. Bu nedenle gelişmeye aday olan bu sahil kasabasında da ihtiyaçları karşılayacak şekilde modern turistik tesisler inşası düşünülüyordu (TTB II 1957: 17). Turizm faaliyetlerini teşvik hususunda turistin dinlenmesini sağlamak kadar iyi karşılanması, en ucuz ve elverişli şartlar içinde gezdirilmesi ve zamanı en faydalı şekilde kullanılmasına yardım edilmesi de önemseniyordu. Bu nedenle ülke içindeki ve dışındaki turizm kuruluşları ve acenteleriyle sıkı bir iş birliği düşünülmüştü. TTB tarafından Abant ve Kilyos'ta turistik amaçlarla yapılan tesislerle satın alınan emlak ve eşyanın yine aynı gayelerle tesis edilecek işletmelere bir an önce devri öngörülmüştü. Bu amaç doğrultusunda TTB ilk aşamada muhtelif iştiraklere girmişti. İştiraklerden Abant ve Bolu Çevresi Turizm Anonim Şirketi'nin işletmesi bölgeye uzanan bir kısım yolun bozukluğu nedeniyle yalnız yaz aylarında faaliyet gösteriyordu. Mevcut tesislerin genişletilmesi ve yaz-kış her mevsimde ihtiyaçlara cevap verir hale gelmesi için mali imkânlarının artırılması gerekiyordu (TTB 1958 Bilançosu 1959: 8). Gün geçtikçe artan ilgiye rağmen Abant otel ve tesisleri genişletilememişti (TTB 1957 Bilançosu 1958: 6; TTB 1959 Bilançosu 1960: 7).

Karadeniz sahillerinin İstanbul'a en yakın doğal plajlarından birine sahip olan Kilyos turistik açıdan üstün özelliklere sahipti. Kilyos'ta modern bir plaj sitesi kurmak suretiyle hem halkın sosyal ihtiyaçlarını karşılamak hem de Avrupa plajlarına akın eden Yakınoğlu turistlerini İstanbul'a çekmek hedeflenmişti. Bu fikir Başvekil Adnan Menderes ile TTB'nin hissedarları arasında yer alan Ziraat Bankası'nın bankaya verdiği destekle hayata geçirilmişti. 1955'te başlayan çalışmalar neticesinde ilk aşamada otel-restoran ve plaj tesisleriyle ayrı bir mahalle halindeki plaj evleri inşa edilerek 1956 yılı temmuz ayında işletmeye açılmıştı. Plaj 750 metre uzunluğunda ve ortalama 30 metre genişliğinde idi. Bir yandan plajın arkasında bulunan arazi tesviye edilmiş diğer yandan terastanlar, setler ve istinat duvarları, elektrik, su ve kanalizasyon tesisleri, dâhili yollar ve parklar tamamlanmıştı. Halk özellikle hafta sonu tatillerinde bu tesislere ciddi bir

rağbet gösteriyordu. Modern plaj sitesi yanı sıra bulunan Kilyos köyünün gelişmesine de katkı sağlamıştı. Örneğin Kilyos köyü haneleri ile meydan ve sokaklarının elektriğe kavuşması TTB tarafından sağlanmıştı (TTB 1956 Bilançosu 1957: 7). Ayrıca Ziraat Bankası köylerin modern ziraat, işletme, bina ve tesisleriyle imar ve ıslahı programı gereğince Kilyos köyünü seçerek bir uygulama alanı haline getirmek üzere çalışmalara başlamıştı. Yapılan istinat duvarları, elektrik ve telefon tesisleriyle Kilyos'taki otel ve evlere 3.221.397,32 lira sarf edilmişti. Takip eden süreçte konfor derecesi yüksek 24 oda ve 48 yatak kapasiteli ahşap yapılı bir otel ile denize bakan geniş terasları ve açık dans pistiyle kapalı kısmı 250 kişilik ahşap bir lokanta ve gazino yapılmıştı. Ayrıca deniz kenarında 125 tane ahşap yapılı tekli ve 36 tane demir yapılı tenteli aile kabini, bunlara özgü 250 kişilik umumi gardırobu, teraslı bir büfesi, duş yerleri, plaj doktoru odası ile ilk yardım odası bulunan modern plaj tesisleri inşa edilmişti. Ülkede bir ilk olarak otel ve umumi plaj kısmından ayrı olarak parklar arasında her biri 2 daireli 25 tanesi ikişer, 25 tanesi de 3'er odalı 50 plaj ve dinlenme evi yapılmıştı. Plaj evleri; balkonları, mutfakları, duşları bulunan müstakil daireler şeklinde lüks mobilyalı idi. Bu mahallerde bütün eğlence vasıtaları ve modern aletleriyle bir çocuk bahçesinin yanı sıra tenis ve kriket kortları, voleybol ve golf sahası gibi spor tesisleri ve otoparklar inşa edilmişti. Tesis alanında bir kantin ile müstahdemlere mahsus binalar, çamaşırhane, elektrik jeneratör grupları binası, 250 tonluk klorlama teçhizatlı su depoları gibi eklenti binaları da bulunuyordu. Tesisin otel ve restoran kısmı personel tedarik edilmek suretiyle kışın da açık tutulmuştu. TTB, gördüğü ilgiden dolayı kısa sürede talep ve ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelen Kilyos tesislerinin genişletilmesine yönelik çalışmalara girişmişti. 100 oda ilavesiyle kapasitesi 124 odaya çıkarılması düşünülen otel için 1958'in ilk aylarında ihale ve inşa süreci başlamıştı. Ayrıca bir gazino ve plaj grubu için gece kulübü vazifesi görmek üzere bir pavyon yaptırılması ve plaj tesislerinin genişletilmesi kararlaştırılmıştı. Tesislere ulaşımın kolaylaştırılması için umumi vasıta tedariki konusu ele alınmış ve Taksim-Kilyos arasında bir otobüs servisi temini için

İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri Genel Müdürlüğü (İETT) ile temasa geçmişti. Ayrıca Turist Seyahat Şirketi'nin otobüs satın alması için girişimde bulunulmuştu (TTB 1958 Bilançosu, 1959: 6-7). Bu işletme 1956-1958 yıllarına ait vergilerle önceki yıllarda yapılan masrafların tasfiyesi nedeniyle 1958'i 369.387 lira, 1959'u ise 86.476 lira zararla kapatmıştı. Buna karşılık niteliği itibariyle yazlık bir işletme olan Kilyos tesislerinden yaz aylarının yağışlı geçmesine rağmen başarılı sonuçlar alınmıştı. Kilyos doğal özelliklerinin yanı sıra TTB'nin vücuda getirdiği modern tesislerin cazibesi, manzarası, konforu ve kaliteli hizmet anlayışıyla ülke halkının ve yabancı turistlerin ilgisine mazhar olmuştu. Söz konusu dönemde İstanbul'a gelen tanınmış turizm uzmanları burayı "harikulade bir plaj sitesi" olarak vassıflandırıyorlardı. Bu tesislerde 1959'da 698'i otel, 767'si plaj evleri müşterisi olmak üzere toplam 1.465 kişi gecelemişti. Bunlardan 1.219'u yerli, 246'sı ise yabancı idi. Yerli müşteriler gecelik ücreti olarak 7.353 TL, yabancılar ise 1.830 TL ödemişti. Tesis, 113.597 TL'lik (12.622 ABD Doları) döviz girdisi temin etmişti (TTB 1959 Bilançosu 1960: 7).

Boğaziçi'nin Yeniköy mevkiinde tarihî ve mimari değeriyle önem arz eden Sait Halim Paşa Yalısı'nın ön kısmından iskeleye kadar olan sahil kısmı yeni imar planı gereğince inşa edilecek turistik tesislere ayrılmıştı (TTB 1957 Bilançosu 1958: 6-7). TTB, mevkiinin bu özelliğini ve arkasındaki bahçelerin otel ve benzeri tesisler kurulmasına müsait olduğunu dikkate alarak Sait Halim Paşa Yalısı ile 10 bin metrekareyi geçen arazisini 1956'da eşyalarıyla 1.838.087,17 liraya satın almıştı. Osmanlı Devleti'nin son sadrazamlarından Sait Halim Paşa tarafından ahşap olarak inşa ettirilen yalı eski saray geleneklere göre selamlık ve harem kısımlarını ihtiva ediyordu. Birinci Dünya Savaşı'nda Sait Halim Paşa'nın sadrazamlığı döneminde bir odasında Türk-Alman İttifak Muahednamesi imzalanmıştı. Tarihî değeri göz önünde bulundurulmuş yalı, uzmanlık sahibi bir heyetin denetimi altında restore edilmişti (TTB 1956 Bilançosu 1957: 7). Görkemli avizeleri, rengârenk tavanı, tezyin edilmiş kapı ve duvarları, özel halıları, yağlı boya fresk ve tablolarıyla bir saray havasına sahipti. İlk aşamada bir kulüp ola-

rak işletmeye açılması planlanan yalının selamlık tarafındaki arabesk sütunlu şark salonu restoran olarak kullanılıyordu. Alt katta muhtelif oyun ve sigara salonları, bar servisleri, alaturka hamam ve mutfak servisleri, yukarı katta da oyun odaları ile 8 yatak odası bulunuyordu. Binaya özel ve genel banyo salonları da ilave edilmişti. Bahçe tarafında sahilin sağ tarafında kapalı bir restoran ve gazino inşa edilmişti. İskele tarafındaki sahil kısmında da eskiden kadınlara mahsus olan tipik deniz hamamı restore edilmişti. Yalının bahçesinden ve rıhtımından da modern bir yazlık restoran ve gazino tesis etmek suretiyle istifade edilmek isteniyordu. Yalının işletmeye açılması ile yabancı turistlerin şans oyunları, deniz sporları, balık avı ve eğlence ihtiyaçlarına da cevap verilecekti. Nitekim yalının restorasyonu ve bahçesindeki gazino tamamlanarak 1958'de işletmeye açılmıştı. Şehir planı dâhilinde turistik tesislere tahsis edilen bu bölgede inşaatı tamamlanmış bir otel binası ile bu binayla yalı arasında bulunan bir arsa satın alınmıştı. İşletmenin gazino ile restoran kısmından bu sırada yapılan çalışmalarını nedeniyle 1957'de düşük bir hasılat elde edilmişse de burası yeni yolun trafiğe açılmasıyla İstanbul'un en nezih ve beğenilen yeri haline gelmişti. Yeniköy yolunun 10 metreden 22 metreye çıkarılmasıyla binayı arka bahçelere bağlayan modern bir köprü kurularak arada kalan 150 odalı turistik otelin yalıyla irtibatı sağlanmıştı. Yalı binası aslına uygun bir şekilde muhafaza ile tarihî değerine zarar vermeyecek bir tarzda tefriş edilmişti (TTBTK 1957: 30). Bu tesislerde 1958 yılı itibariyle hesaplanan 383.885 TL'lik işletme zararı 1959'da 141.707 TL'ye düşmüştü. 1959'da Boğaziçi Restoran ve Oteli sürekli ve müzikli olarak açık tutulmuştu. 31 yataklı küçük otelde 331 yerli 299'u yabancı olmak üzere 630 müşteri misafir edilmişti. Yerli müşteriler 3.620, yabancılar ise 1.258 gece ücreti ödemiş, otelde 6.061,92 TL'lik (675 Dolar) döviz bozdurulmuştu (TTB 1959 Bilançosu 1960: 7).

Yabancı turistler için yazlık bir mahalle teşkil etmek üzere İstinye ve Emirgan arasındaki bir arazi metrekaresi 12 liradan satın alınmıştı. İstinye Turist Sitesi adıyla hazırlanacak imar planı ve ifraz işlemlerinin ardından yabancı özellikle de Iraklı turistler için yazlık ev inşaatına başlanması

planlanmıştı. Bu yatırımlara sarf edilen para uygun şartlarla dış kaynaklardan temin edilmişti. İlerleyen süreçte İstinye koyuna hâkim sırtlarda satın alınan yeni arsalarla bu alan genişletilmişti. Modern şehircilik esaslarına ve Boğaziçi İmar Planına göre kurulacak İstinye Turistik Sitesi için hazırlanan imar planı İstanbul Belediye Meclisi'nden geçmişti (TTB 1957 Bilançosu 1958: 7). İmar planına göre site sınırları içinde bulunan tersane kaldırılacaktı. İstinye köyü ve çevresi turistik ve sportif tesislere ayrılmış bir bölge olacaktı. İnşa programları geniş tutulan tek katlı evler manzaralı olmakla beraber arazinin en alçak kısmında bulunacak ve apartmanlar arazi irtifaları yükseldikçe birbirinin manzarasını kapamayacak tarzda 3-6 katlı olacaktı. Ucuz tipte apartman dairelerine sahip bloklar da düşünülmüştü. Otel, gazino, kulüp, yüzme havuzları gibi turistik tesislerin de mühim bir yer işgal edeceği mahalde umumi parklar, bahçeler, çocuk bahçeleri, eğlence sahaları ve otoparklar da bulunacaktı (TTB 1955 Bilançosu 1956: 5; TTB 1956 Bilançosu 1957: 7). Bu süreçte inşa ettireceği turistik bina ve tesisleri yerli ve yabancılara müsait şartlarla satmak suretiyle turist çekmeye çalışmak amacıyla İstinye Turistik Evler Yapı ve Ticaret Ltd. Şti. kurulmuştu (TTB 1957 Bilançosu 1958: 7). TTB, şirket hissesinin çoğunluğuna sahipti. Uluslararası bir teşkilat olan Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA-International Air Transport Association) ile de anlaşma sağlanmıştı. Satış değeri ile valörize edilen arsalar halen TTB'nin uhdesindeydi (TTB 1958 Bilançosu 1959: 8). 1960'a gelindiğinde İstinye şirketinin durumunda bir değişiklik olmamış ve faaliyette bulunmaması sebebiyle tasarruf sağlanmak suretiyle masrafları asgariye indirilmişti (TTB 1959 Bilançosu, 1960: 9).

Türkiye'yi turistik tesislerle donatmayı amaç edinmiş olan TTB İstanbul'un plaj sitesi olmaya elverişli yerlerinden Florya Plajı'nı bu hususta gündemine almıştı. Florya'dan istifade edilmesini engelleyen sorunlardan biri muhtelif halk tabakalarının ve turistlerin yazı geçirebilecekleri otel, motel gibi ikamet binaları ile eğlence yerlerinin eksikliği idi. Ayrıca burada sayfiye hayatına imkân verecek umumi bir merkezle bir çarşı da bulunmuyordu. Florya'da yaz aylarında şehir içinden ve dışından İstanbul'a gelen halkın ih-

tiyaçlarına cevap verebilecek ve aynı zamanda İstanbul'u bir plaj şehri olarak uluslararası alanda ön plana çıkaracak bir plaj sitesi kurulması fikri Hükümet tarafından da uygun görülmüştü. Bu şekilde TTB İstanbul Belediyesi ile bir iş birliği anlaşması yapmıştı. Bu anlaşma ile Florya'nın Belediye tarafından hazırlanan imar planı esasları çerçevesinde bir plaj sitesi haline getirilmesi için park, bahçe, yol gibi konuların Belediyece, turistik tesislerin de TTB tarafından ele alınması kararlaştırılmıştı. Florya'da mevcut plaj tesisleriyle kurulacak turistik tesislerin intifa hakkı 30 sene süreyle TTB'ye verilmişti. Buna karşılık Belediyeyle işletme kârından %10 hisse verilecekti. Bu çerçevede plaj sitesinin plan ve projeleri Prof. Sedat Hakkı Eldem'in nezareti altında 25 kişilik mimar ve fen heyeti tarafından hazırlanmıştı (TTB 1957 Bilançosu 1958: 7). Plan ve projelerin 1960'a kadar alacağı şekil öngörülmüştü. Bu planlama geniş çaplı imar, iskân ve bayındırlık faaliyetlerini kapsıyordu. Planlanan bu faaliyetleri hayata geçirmek üzere mevcut gazino ile plaj müstecirinin kira mukavelesi feshedilmişti. Eski gazino ile plaj tamir ve ıslah edilmiş, civardaki ahşap kabinler yıktırılmıştı. Yeşilköy yönündeki araziye 1.200 adet beton kabin inşa edilmiş ve bunlar hizmete açılmıştı. Kabinler ikişer katlı idi. Bunlardan yeni plajın 500 tek, 7 tane duşlu aile kabini ve 500 kişilik umumi gardırobu vardı. Piyasa gezinin altındaki plajın da 500 tek ve 30 kadar aile kabini ve umumi gardıropları bulunuyordu. Tadil ve ıslah edilen Büyük Plajda da 220 tek kabin ile 3 umumi gardırop mevcut olduğundan Florya Plaj Sitesi'nin plaj tesisleri kısmı büyük ölçüde modern bir şekle bürünmüştü. Büyük plaj kabinleri hariç olmak üzere yapılmış ve yapılacak kabinlerin uzunluğu 1.168 metreyi bulacaktı. Ayrıca kampların önünde mendirekler sayesinde suni plajlar yapılabilecekti. Plajda portatif kabinler de bulunacaktı. Turizm İşletmeciliği bakımından önceden yalnızca bir plajı ve henüz tamamlanmamış tesisleriyle faaliyet gösteren Florya Plaj Sitesi özellikle Başvekil Adnan Menderes'in talimat ve teşvikleri neticesinde tanzim edilen 3 yeni plajla toplamda 5 plaj, 36 odalı ve gazinolu A ve B motelleri ve gazinoları, 2 grup halinde halk tipi kampingleriyle 1959 yazına hazırlanmıştı. Bu tesislerden Büyük Plaj'ın

195 kabini, 12 lüks odası, idare odaları, büyük bir gazinosu, 2 büfesi ve ayrıca 1.900 kişiyi karşılayacak gardırobu mevcuttu. Güneş Plajı'nın ise 800 kabini ve 4 büfesi vardı. Ayrıca bir meşrubat pavyonu ile büyük bir büfesi tamamlanmak üzereydi. 1957'de işletmeye açılan 134 odalı modern ve sıhhi halk tipi kamping genişletiliyordu. Millî Sanayi Sergisi için hazırlanan stant, çadır ve diğer malzemelerden istifade edilerek tesis edilmekte olan bu kamping ile 234 oda ve 40 çadır halkın hizmetine sunulacaktı. Kampingin tam teşkilatlı bir gazino ve mutfağı ayrıca 3 büfesi ve kantini mevcuttu. TTB tarafından ele alındıktan sonra yerli ve yabancı turistler için bir cazibe alanı haline gelen Florya Plaj Sitesi'ndeki 48 dairesi iki katlı apartman ile 34 odalı lüks motel ve Yeni Plaj'daki deniz gazinosu ile çardakların 1960'ta işletmeye açılacağı öngörülmüyordu (TTB 1958 Bilançosu 1959: 5-6). Belediye evlerinin bir kısmının da kiralanması ile hizmet alanı genişletilen plaj sitesi halkın hizmetine arz edilmiş durumdaydı. 1958'de 405.939 lira zarar eden bu işletme 1959'u 241.395 lira kârla kapamıştı. Motellerde 238'i yerli 116'sı yabancı olmak üzere 354 kişi kalmıştı (TTB 1959 Bilançosu 1960: 7).

İstanbul Boğazı'nın Anadolu kıyısında Küçük Kasrı'na komşu Küçük Plajı sakinliği ve temizliğiyle dikkat çekiyordu. Bu nedenle TTB, Küçük Plajı ve çevresindeki 25 bin metrekarelik alanın sahibi Kıbrızlı ailesi ile burada bazı tesislerin inşası doğrultusunda bir ortaklık kurmuş ve işletme faaliyetine girişmişti. Arsa bedelinin 700 bin lirası peşin 900 bin lirası kurulacak şirkete hisse senedi olarak, geri kalanı da yıllık 3 eşit taksitte ve 3 yılda ödenmek üzere metre karesi 100 liradan satın alınmıştı. Plaj kısmı 1957 yılı itibariyle ıslah edilerek işletmeye açılmıştı (TTB 1957 Bilançosu 1958, 7-8). Bu şekilde plaj ve gazino olarak hizmet vermeye başlayan Küçük tesislerine rağbet günden güne artıyordu (TTB 1958 Bilançosu 1959: 7). Küçük Plajı'nın bulunduğu bölgede Boğazı ve Anadolu sahilini daha da değerli kılacak, Küçük Kasrı civarını süsleyecek değerli turistik ve sportif tesisler inşa etmek ve işletmek üzere TTB'nin de iştirakiyle bir şirket kurulmuştu. Bu tesisler içinde 100-150 odalı bir otel, bir gazino ve bir kulüp, kotra, yat ve motorlu deniz vasıtalarına mahsus rıhtımlı bir

koy ile spor kulübü için bir manej sahası, tenis kortu ve golf sahası gibi turistik ve sportif tesisler bulunacaktı. İnşaata 1958'de başlanması planlanmıştı (TTBTK 1957: 31). Mevsimlik bir plaj işletmesi durumunda olan bu tesis de 1958'de 175.385 lira zarar etmişti. Bu zarar 1959'da 38.610 liraya düşmüştü. Yaz mevsiminin yağışlı geçmesi kârı engelleyen gelişmeler arasında yer almıştı (TTB 1959 Bilançosu 1960: 7).

Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından inşa edilerek Edirne Belediyesine kiraya verilen Edirne Kervan Otel'i'nin söz konusu belediye ile sağlanan uzlaşma gereğince TTB tarafından işletilmesi kabul edilmişti. Otel, Edirne'nin işgalden kurtuluş yıl dönümüne rastlayan 25 Kasım 1959 günü işletmeye açılmıştı. İki sınır kapısı olan ve kara yolunu tercih eden turistlerin konakladıkları Edirne'de açılan bu otel turistler için bütün konfor özelliklerine sahip olup, ülke turizmini teşvik edecek nitelikte idi. 20 oda ve 39 yatağı ihtiva eden otel tamamen Türk motifleri ile Türk tarzında tefriş edilmişti. Turizm sezonu olmamasına rağmen 35 günlük işletme süresi zarfında otelde 1.074 lira mukabili 119 ABD Doları döviz bozdurulmuştu. Otel, Avrupa ülkelerine yönelik geniş çaplı bir tanıtım ve propaganda aracı hâline gelmişti (TTB 1959 Bilançosu 1960: 8).

Ülkede turizm faaliyetlerini teşvik edici girişimler çerçevesinde başarılı rehberlerle donatılmış bir seyahat acenteliği organizasyonu ile bir nakliyecilik teşkilatına duyulan ihtiyaç da TTB tarafından dikkate alınmıştı. Bu münasebetle Türkiye Turizm Kurumu, Ege Turizm Cemiyeti, Vakıflar Bankası, Denizcilik Bankası, Devlet Demiryolları, Devlet Havayolları idareleri ile "Turist Seyahat Anonim Şirketi" adı altında 750.000 lira sermayeli bir ortaklık tesis edilmişti (TTB 1957 Bilançosu 1958: 5). Bu şirkette TTB'nin hissesi 425.000 lira idi. İstanbul merkezli şirketin İzmir ve Ankara'da da büroları açılmıştı. 3 otobüs temin etmeyi başaran şirket turistik gezilere önem veriyordu. Ancak iş hacmi gittikçe artan sektör faaliyetleri çerçevesinde turistik seyahat hizmetlerinin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi hususunda şirketin sermayesi yetersiz kalmıştı. Buna karşılık seyahat faaliyetlerinin aksaması için otobüs teminine yönelik çalışmalar devam ettirilmişti. Şirket teşkilat ve işlerinin ge-

nişlemesi sebebiyle sermaye artırımını yoluna gitmiş ve sermayesi 1.250.000 liraya yükseltilmişti. Sermayedeki 500.000 liralık artışın 305.000 lirası TTB tarafından yapılmıştı (TTB 1959 Bilançosu 1960: 9). Ayrıca özel bir sermayedar grubu ile otobüs ve otokar işletmesi yapacak bir şirket kurmak üzere mutabakata varılmıştı. Bu işletmeye ait otobüslerin YSTK çerçevesinde bir yabancı sermayedar grubu ile işbirliği neticesinde temini hususunda iletişime geçilmişti. "Turistik Otokar İşletmeciliği" yapmak üzere kuruluşuna girişilen nakliye şirketine vasıta tedariki için ilk aşamada 50 turistik otokarın ithali hususunda gerekli izin alınmış, 39 otokar için de girişimde bulunulmuştu (TTB 1957 Bilançosu 1958: 5-6). Bu hususta yapılmasına önem verilen çalışmalar arasında kara yollarının geliştirilmesi ve genişletilmesi de vardı. Kara yollarında yapılan iyileştirme çalışmaları seyahat edenlerin temiz ve rahat konaklama yeri ihtiyacını belirginleştirmişti. Bu eksikliği gidermek üzere Kara Yolları Umum Müdürlüğü (KYUM) ile iştirak halinde uygun güzergâhlarda motel ve oberjlerin kurulması öngörülmüştü. Yer tespiti ve planlaması tamamlandıktan sonra bu tesislere benzin istasyonları ve tamir atölyeleri de katılacaktı. Bu aşamada petrol şirketleriyle de ortak çalışmalar yapılacaktı. Hatıra eşyaların imal ve satışını tanzim edecek bir şirketin kuruluş hazırlıkları da tamamlanmıştı (TTB 1956 Bilançosu 1957: 7-8).

Bütün bu faaliyetlere ek olarak İstanbul'da Türkiye Kredi Bankası tarafından kurulacak Porselen Fabrikası için tesis edilecek anonim şirkete TTB'nin de 300 bin lira ile iştiraki uygun görülmüştü (TTB 1957 Bilançosu 1958: 8). TTB tesislerinin porselen eşya ihtiyacı bu şekilde karşılanmak isteniyordu. Söz konusu dönemde kuruluş aşamasında olan İstanbul Porselen Sanayi T.A.Ş. sermaye artırımını yoluna gitmişse de TTB tarafından hisse taahhüdüne iştirak edilememişti (TTB 1959 Bilançosu 1960: 9).

Türkiye Turizm Bankası Tarafından Yapılması Planlanan veya Yapımı Yarıda Kalan Tesisler

TTB yetkilileri hem İstanbul'un otel ihtiyacını karşılamak hem de yazlık işletmelerinin ihtiyaç duyduğu uzman idareci ve personeli mümkünse yıl boyunca bir şehir otelinin servislerinde istih-

dam etmek istiyordu. Bu doğrultuda işletmecilik zaruretleri nedeniyle yabancı sermayedar gruplarıyla ortak olarak Beyoğlu'nun merkezi bir yerinde 150-200 odalı modern bir İstanbul Şehir Oteli inşa edilmesi planlanmıştı. Bu hususta eski Tokatlıyan Oteli'nin sahipleriyle temasa geçilmişti (TTB II 1957: 23).

Diğer yandan Ankara'da da yaz kış faaliyet gösterecek oteller tesis etmek üzere imkân yaratılmaya çalışılıyordu. TTB yetkilileri Ankara'da önem arz eden otel ihtiyacını gidermek üzere yabancı bir sermayedar grubu ile görüşmelerde bulunmuştu. 200 odaya ve gazinoya sahip olacak modern bir otelin inşası için Çankaya'da uzmanların beğendikleri manzaralı 17.601 metrekaarelik bir arazi 1.300.000 liraya taksitle satın alınmıştı. Bu girişime Emekli Sandığı da ilgi duymuş, bu suretle Ankara'daki otel inşası için 3 ortaklı bir anlaşma gündeme gelmişti (TTB 1956 Bilançosu, 1957: 8). Ancak Çankaya'daki arsaların Ankara Belediyesince istimlak olunacağını öğrenilmesiyle bu konudaki resmî girişimler askıya alınmıştı (TTB 1959 Bilançosu 1960: 7).

Türkiye'nin önem arz eden turistik bölgelerinden biri olan Çeşme de TTB tarafından faaliyet planına dâhil edilmişti. Yeni Plaj Evleri Mahallesi istikametinde 105 odalı bir kaplıca otelinin inşası 2.100.000 liraya ihale edilmişti (TTB 1957 Bilançosu 1958: 8). İhtiyaç halinde 300 odaya çıkarılabilecek bu otelin projeleri tamamlanmıştı. Plaj Evleri Mahallesi ile otelin önündeki 20 metrelik yaya kaldırımının altı plaj kabinlerine dönüştürülecekti. Otelin deniz tarafında bir gazinosu ile pavyonu, zemin katında kabul ve otel alanları, salonlar ve lokanta bulunacaktı. Otelin modern usullerle kükürtlü kaplıca sularıyla tedavi imkânı sağlaması dikkate değer özellikleri arasında idi (TTBTK 1957: 42). Çeşme civarındaki Şifne kaplıcalarının ıslahı ve sıhhi bir şekilde işletilmesi için 150 bin liralık bir bütçe oluşturulmuştu. Ilıca mahallesinin doğu tarafında kükürtlü suları ve radyoaktif maddeleri barındıran çamuru ile muhtelif hastalıkların tedavisi konusunda istifade edilen iptidai hamam ile çevresi de bir ıslah ve tamir projesi kapsamında TTB tarafından ele alınmıştı. Hamamın yanındaki rıhtım üzerinde kabinleri, özel odaları ve büyük bir kapalı havuzu olan mo-

dern bir banyo inşa edilmesi planlanmıştı (TTB 1957 Bilançosu 1958: 8).

Büyük bir ihtiyaç haline gelen ucuz ikamet binası sayısını artırmak üzere TTB tarafından Bursa Uludağ'da bir otel ile 100 dağ evinin inşası düşünülmüştü. Ayrıca Gemlik-Umurbey yolu ile yeni açılacak Bursa-Yalova kara yolu güzergâhı üzerinde çınar ağaçları ile bezenmiş Gemlik Körfezi'ne bakan bir mevki satın alınmıştı. Bu mevkide bulunan kaplıca binasının yerine modern tesislerle donanmış umumi ve özel banyoları olan 20 odalı bir kaplıca oteli yapılacaktı. Bu otelin Gemlik kadar Yalova-Bursa bölgesinin turistik değerini de artıracacağı öngörülmüştü (TTB II 1957: 23-24).

Çanakkale, Truva Harabeleri ve Boğazı itibariyle geniş turistik tesisler için uygunluk arz ediyor ve bu nedenle yakın bir gelecekte büyük gelişmelere aday bir şehir olarak görülüyordu. Çanakkale Valiliği şehre 10 km mesafede önü sahil, arkası ormanlık olan İntepe mevkiinde bir tatil kampı açmak amacıyla vekâletler arası bir komisyona inceleme yaptırmıştı. 1,5 milyon liraya mal olacağı anlaşılan tesislerin ilk kısmı için hazineden de önemli miktarda bir yardım temin edilmişti. Valilik iç ve dış turizm ihtiyaçlarına cevap vermek üzere inşasını tasarladığı bu kampın başarılı bir şekilde işletilmesini temin etmek için uzmanlık sahibi bir kuruluş ile iş birliği yapmak istemişti. Bu münasebetle TTB'ye yapılan başvuru memnuniyetle kabul görmüştü. Bu şekilde kampın tesis ve işletmesine iştirak eden TTB ile Çanakkale Valiliği arasında 600.000 liraya mâl olacak bir otelin tesisi için bir karar alınmış ve bu faaliyeti yürütmek üzere bir şirket kurulmasına teşebbüs edilmişti. Yerinde incelemelere girilmek suretiyle çalışmalara başlanmıştı (TTBTK 1957: 41).

TTB, turizm açısından önem arz eden veya gelişmeye uygun yerlerde moteller açma konusunu da ele almıştı. Türkiye'de kara yollarının gelişmesi ve genişlemesi seyahat edenlerin temiz ve rahat konaklama ihtiyacını artırmıştı. Bu ihtiyacı gidermek üzere trafik yoğunluğu ve turistik önemi itibariyle motel ve oberjlerin kurulacağı yerleri tespit etmek amacıyla Karayolları Umum Müdürlüğü ile ortak bir çalışma içine girilmişti.

Bu tür yerlerin tespiti ve planlaması tamamlandıktan sonra bu tesislere benzin istasyonları ve tamir atölyeleri de katılacaktı. Bu aşamada belli başlı petrol şirketlerinden olan Amerikan Caltex Şirketi ve Petrol Ofisi ile benzin ve yağ ikmal hizmetleri için iş birliği yapılacaktı (TTB 1956 Bilançosu 1957: 8). Nitekim bu yöndeki çalışmalar doğrultusunda kısa bir süre zarfında TTB'nin girişimiyle KYUM, BYUM, Petrol Ofisi Umum Müdürlüğü (POUM) ile Caltex Şirketi tarafından ortak bir proje hazırlanmıştı. Türkiye'nin bütün turistik kara yolları üzerinde bir plan dâhilinde 42 motel ve muhtelif konaklama tesisleri için yer tespiti yapılmıştı. Bu turistik tesisler kurulacak bir şirket vasıtasıyla işletilecekti. Bu çalışmalarını şekillendirmek üzere TTB, KYUM, BYUM ve POUM arasında Amerikalı şirket yetkililerin katılımıyla bir komisyon kurulmuştu. Bu komisyon yerel incelemelere dayanan programlar oluşturmaya başlamıştı (TTB II 1957: 24, 30).

Türkiye Turizm Bankası'nın Turistik Propaganda ve Eğitim Faaliyetleri

Turizm sanayisinin kurulmasıyla Türkiye'nin büyük kazançlar elde edeceği açıktı. Bu nedenle TTB'nin turistik propaganda ve eğitim faaliyetleri turizm sanayisine katkıları açısından önem arz etmektedir. Bankanın propaganda faaliyeti iç ve dış turizmi geliştirmek için yerli ve yabancı turistlere ülkenin tarihî, doğal zenginliklerini ve imkânlarını tanıtmak gibi bir gaye güdüyordu. Propagandanın etkili olması başarılı bir tanıtma faaliyetine bağlı görülüyordu. Bu doğrultuda turistin rahatını ve huzurunu temin etmek suretiyle memnuniyetini kazanmak esas amaç olarak belirlenmişti. Bu nedenle reklam ve propaganda faaliyetlerinde samimiyet kadar turistin asgari memnuniyet şartlarının da sağlanması gerekiyordu. Bu hususta turistik bölgelerin yol, barınma, yeme-içme, dinlenme ve eğlenme şartlarının iyileştirilmesi önem arz ediyordu. İlk olarak konu hakkındaki eksikliklerin tespit edilmesi ve çözüme yönelik hazırlıkların yapılması öngörülmüştü. Ülkedeki turistik değerler ve turistik tesisler hakkındaki bilgileri ilmi bir şekilde derlemek üzere TTB bünyesinde "Etüt ve Turizm Servisi" kurulmuştu. TTB "Muvakkat İşletmeler"

kurmak suretiyle muhtelif sergi faaliyetlerinde de yer almıştı. Örneğin 6 ay devam eden “Beynelmilel Brüksel Sergisi”ne iştirak eden Türk Hükümeti, burada Türk pavyonunun yanında açılan Türk lokantasının işletilmesi ve hatıra eşyası satışı işini TTB’ye vermişti. İlk aşamada sergi hasılatının bir kısmını teşkil eden 2.150.000 Belçika Fransı TTB adına Brüksel Büyükelçiliğine verilmişti. İstanbul’da açılan ve bir buçuk ay devam eden “Millî Sanayi Sergisi”ne gazino-lokanta, çayhane ve muhtelif büfeler işletmek suretiyle iştirak eden TTB bu vesileyle kendine bağlı tesislerin propagandası ve tanıtılması için stantlar kurmuştu. Sergi nedeniyle yapılan tesis masrafları “Kamping II” gibi diğer turizm etkinlikleri için de bir altyapı oluşturmuştu. Buna karşılık hava şartlarının elverişsizliği ve sergiye katılım hususunda zaman kısıtlılığı reklam dışında fiili kazançlara engel olmuştu.

Eğitim faaliyetleri de Türkiye’de turizm sanayisinin belkemiğini oluşturan personelin yetiştirilmesi hususunda önem arz ediyordu. TTB turizm sanayisini desteklemek üzere orta ve yüksek derecede personel okulu açılması gibi ciddi bir çalışmaya ortak olmuştu. Maarif ve Çalışma Vekâletleri ile TTB ve Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü arasında kurulan bir komisyon marifetiyle planlama yapılmış ve bu minvaldeki okulun ilk olarak 1957’de Yalova’da açılması kararlaştırılmıştı. Diğer yandan bu süreçte İş ve İşçi Bulma Kurumu “Garsonluk ve Aşçılık Öğretim Merkezi” adıyla bir talim ve yetiştirme kuruluşu açmıştı. Bunu Türk turizmi açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendiren TTB yetkilileri 50 bin liralık bir yardımda bulunmak suretiyle bu faaliyeti desteklemişti (TTBTK 1957: 16).

TÜRKİYE TURİZM BANKASI’NIN BİLANÇOLARI

TTB’nin 1955-1960 yıllarına ait bilançoları Türkiye’de turizm sanayisinin kuruluşu yolunda gerçekleştirilen faaliyetler, bunların neticeleri ve ortaya çıkan sorunlar hakkında bilgi edinilmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda söz konusu bilançoların kısaca incelenmesinde fayda görülmüştür.

1955 yılı bilanço verileri incelendiğinde 172.240,89 liralık bir zararın olduğu görülmektedir. Bu zarar TTB’nin hazırlık ve inşaa ihtiyaçlarına sarf edilen harcamalardan kaynaklanmıştı. Buna karşılık bankanın henüz teşkilatlanma aşamasında olması ve faaliyetlerinin tam olarak başlamaması gibi unsurları dikkate alan TTB yetkililerince söz konusu bilanço gelecekteki çalışmalar için ümit verici görülmüştü (TTB 1955 Yılı Bilançosu 1956: 6-7). 1956’da tecrübe mahiyetinde işletmeye açılan Abant ve Kilyos tesislerinin işletme masraflarıyla hasılatlarının sonucu olarak TTB 1956 yılı safi kârı 691.566,74 lira olarak gerçekleşmişti (TTB 1956 Bilançosu 1957: 8-12). TTB’ye ait Kilyos tesislerinde ikmal ve onarım inşaatları sebebiyle mevsim ortasında işletmeye açılan Florya ve Küçüksu tesislerinin 1957 yılı umumi işletme masrafları ve hasılatları neticesinde bankanın idare merkezi, iş merkezi ve merkez şubesinin masrafları düşüldükten sonra kalan 1957 yılı safi kârı 375.150,04 lira olmuştu (TTB’nin 31 Mart 1958 Tarihli İdare Meclisi Raporu 1958: 9-11; TTB 1957 Bilançosu 1958: 5-14). TTB idarecilerinin 1958’de Fevkalâde Umumi Heyete sundukları İdare Meclis Raporu’nda ilk olarak TTB Esas Mukavelesi ile Türk Ticaret Kanunu’nda yer alan amir hükümlerin yürürlük ve uygulama şekilleri açısından uyumunun sağlanması hususu kabul edilmişti. İkinci olarak, TTB’nin faaliyet alanı dâhilindeki işleri yerine getirmek üzere öz kaynaklarının dışında uzun vadeli yabancı kaynaklardan da faydalanılması bir gereklilik olarak görüldüğünden bu amaç doğrultusunda İdare Meclisine 10 milyon liraya kadar tahvil ihracı ve çıkarılacak tahvillerin ihraç şartlarının tayini hususunda yetki verilmesi karara bağlanmıştı. 1958 yılı bilançosunda 1957-1958 yıllarına ait maliyet artış oranları Florya için 1.1501.002,10; Kilyos için 1.676.440,79; Yeniköy için 1.432.230,39; Küçüksu için ise 161.773,06 olmak üzere toplam 4.771.446,34 liraya ulaşmıştı. Bu gelişmelerin etkisiyle 1958 yılı zararı 2.652.931,40 lira idi (TTB 1958 Bilançosu 1959: 12-17). TTB’nin 1959 bilanço devresi 771.983,63 lira zararla kapanmakla birlikte bu meblağ 1958 yılı zararına nispetle 1.880.947,77 lira daha düşüktü. 1959’da işletmelerden elde edilen neticelerin iyiye doğru gittiği görülmüyordu. Tamamı yaz işletmesi karakterin-

deki tesisler verimli hale getirilmeye çalışılıyordu. Tesislerin henüz kuruluş halinde ve tamamlanmamış olması ve nitelikli personel eksikliği ile mali güçlüklerle rağmen zararın azalmış olması olumlu bir gelişme olarak değerlendiriliyordu. TTB yetkilileri, turizm sanayisi alanında örnek bir yatırım ve hizmet kuruluşu olmak yolundaki gayretleriyle olumlu yönde dönütler almaya başladıklarını ifade ediyor ve bunu ülke adına büyük bir kazanç olarak görüyordu. Bu minvalde Türkiye’de orta bütçeli ailelerin ilgisini çeken Florya Kamp İşletmesi tarafından 1959’da 87.692 lira kâr elde edilmişti. 1959 yaz sezonunda kamp odaları, stant ve çadırlardan 1.557’si yerli, 206’sı yabancı olmak üzere toplam 1.763 kişi istifade etmişti. Yeniköy, Kilyos, Küçüksu, Florya tesisleri ile kampinglerde 1959 yılı faaliyet yılında bir önceki sene meydana gelen 1.334.596 liralık işletme zararı giderildiği gibi 62.294 liralık da kâr elde edilmişti. Buna karşılık turistik tesislerin durumu çerçevesinde TTB’nin 1959 yılı zararı 771.983,63 lira olarak tespit edilmişti (TTB 1959 Bilançosu 1960: 5-13).

TÜRKİYE TURİZM BANKASI’NIN T.C. TURİZM BANKASI ANONİM ŞİRKETİ’NE DEVRİ

4 Mayıs 1960’ta çıkarılan bir kanunla Basın-Yayın ve Turizm Vekâletine Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası Anonim Şirketi adı ile bir banka kurmak için yetki verilmişti. Bu şekilde ömrü 50 yıl olarak öngörülmesine rağmen TTB kuruluşundan 5 yıl sonra bahse konu kanun gereğince tüm aktif ve pasifiyle T.C. Turizm Bankası Anonim Şirketi’ne devredilmiş ve tüzel kişiliğini kaybetmişti. 300 bin TL’lik millî sermaye ile kurulan T.C. Turizm Bankası A.Ş.’nin (RG 10 Haziran 1960: 1051) kesin olarak faaliyete geçmesi ancak 8 Şubat 1962’de Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi’nde statüsünün yayınlanmasıyla mümkün olabilmişti. T.C. Turizm Bankası A.Ş.’nin kuruluş kanunu ile statüsünün yayınlanması arasında geçen zaman dilimini ilgili bankalar arasında bir intikal süreci olarak değerlendirmek mümkündür. T.C. Turizm Bankası A.Ş. 1967’ye kadar TTB tarafından bitirilememiş tesislerin ve yarım kalmış işlerin tamamlanmasıyla uğraşmıştı (Şahinkaya 1996: 37-38). TTB’nin temelleri üzerinde kurula-

rak, ülkede turizm sanayisini kurmak ve geliştirmek amacıyla bu alandaki girişim ve yatırımlara yönelik özel sektöre finansman temini meselesini çözmek gibi önemli sorumluluklar üstlenen T.C. Turizm Bankası faaliyet alanı itibarıyla esas hüviyetine böylece kavuşmuştu (TBMM ZC 4.05.1960: 372). İktisadi istikrarın temini konusunda serbest piyasa ekonomisinden yeterince verim elde edilememesi nedeniyle 1963’ten itibaren planlı ekonomiye geçilmesi, söz konusu bankanın TTB’ye göre daha güvenli iktisadi koşullarda faaliyet göstermesine zemin hazırlamıştı.

TTB’nin T.C. Turizm Bankası A.Ş.’ye devredilmesine yol açan temel sebepler ülkenin içinde bulunduğu iktisadi sorunlarla doğrudan bağlantılı durumdadır. DP. Hükümeti’nin 1950’de iktidara gelmesiyle hayata geçirilen liberal politikalar neticesinde ticaret ve tarım alanında özel sermaye sahipleri önemli bir birikime sahip olmuştu. Buna karşılık özellikle 1954’ten sonra büyüme hızının yavaşlaması, tarımsal üretimin düşmesi, ithalatın artması, ihracat gelirlerindeki yetersizlik, dış ticaret açığı, döviz sıkıntısının ortaya çıkması, sabit kur politikası uygulamasındaki başarısızlık, enflasyon hızının yükselmesi ve ABD dış yardımlarının kesintiye uğraması gibi nedenlerle Türkiye artık dış borç ödemelerinde zorluk çekmeye başlamıştı. Nihayetinde dış borçlar için moratoryuma gidilmiş ve 1958’de yürürlüğe konulan “Ekonomik İstikrar Programı” sonucu TL devalüe edilmişti. Merkez Bankası kaynakları sınırlandırılarak para arzı kontrol edilmeye çalışılmıştı. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) Merkez Bankası finansmanına sınırlama getirilmişti. KİT ürünlerine zam yapılarak mevcut zararlar azaltılmak, kamu harcamaları kısılarak bütçe açıkları daraltılmak istenmişti. İstikrar programıyla tüm döviz alımlarında 1 dolar için 6,22 TL vergi alınırken, ithalat ve diğer döviz işlemlerine 1 dolar = 9,02 TL (2,80 TL + 6,22 TL Vergi) uygulaması benimsenmişti. Bu şekilde dış ticaret işlemlerinde getirilen liberalleşme ithalatı artırmış, ancak ihracatta müspet bir gelişme meydana gelmemişti (Evsile 2018: 69-73). Yaşanan iktisadi kriz küçük ölçekli bankalarda resesyon, mevduatlarda azalma ve güven problemi sorunlarını beraberinde getirmişti. Bu gelişmeler 1950’li yıllarda kurulmuş küçük sermayeli bankaların

önemli bir kısmının 1959-1962 yılları arasında iflas etmesine neden olmuştu. TTB ile Esnaf Kredi Bankası, Sanayi Bankası, Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası, Konya İktisadi Millî Bankası, Türk Ekspres Bankası, Esnaf Kredi Bankası, Doğu Bank infisah yoluyla tasfiye edilen bankalar arasında yer almıştı (Akgüç 1975: 28, 32).

Turizm sanayisinin korunması ve teşviki hususunda meydana gelen gecikme ve yaşanan sorunlar bankacılık sektörünün turizm faaliyetlerine ilgisinin ötelenmesine sebep olmuştu. Turizm faaliyetleri ancak TETK ile bir sanayi kolu olarak kabul edilmişti. 1958'de güncellenen Bankalar Kanunu'nun ilgili maddelerinde adı geçen "sanayi" tabirinin kapsamına "turizm sanayisi"nin de dâhil olduğu ise Maliye Vekâleti tarafından hazırlanarak 1960'ta yürürlüğe giren "Bankalar Kanunu Genel Tebliği" ile mümkün olmuştu. Buna göre TETK hükümleri bakımından turizm müessesesi sayılan kuruluşlar hakkında bahse konu Bankalar Kanunu'ndaki talep ve imkânların aynen geçerli olduğu ifade edilmişti (RG 18 Mayıs 1960: 10508).

TTB, turistik değerlerin yerli ve yabancı turistlerin istifadesine arzı konusunda her geçen sene daha da büyüyen yatırımlarda bulunmuştu. Hatta bu amaç doğrultusunda imar ve bayındırlık faaliyetleriyle bile ilgilenmişti. Ancak ülkenin iktisadi yapısında arzu edilen derecede bir büyümenin gerçekleşmemesi ve turizm altyapısındaki eksiklikler nedeniyle bu yatırımlardan hemen üst düzeyde verim almak mümkün olmamıştı. 1957'de turizmin müstakil bir vekâletin sorumluluğu altına alınması ülke adına umut verici bir gelişme olsa da sanayi, ticaret ve tarım gibi birçok alanda giriştiği çalışmalar nedeniyle Hükümetin ülke sathında hayata geçirilmesi düşünülen turizm teşvik ve yatırımları için desteği kısıtlı kalmıştı.

TTB yetkilileri turizm sanayisini ancak özel sektörün kurup yaşatabileceği bir faaliyet alanı olarak görse de özel sektör ticarete ve imalat sanayisine nispetle henüz yeni olan, geniş bir meslek tecrübesi ve uzmanlık bilgisi isteyen turizm alanına her konuda ve ülkenin her noktasında yeterli derecede ilgi göstermiyordu. Bu minvalde ortaya çıkan ihtiyaçların büyüklüğü ve sorunla-

rın çokluğu TTB'nin çalışma şartlarını zorlayıcı etkiler yaratıyordu (TTB Tanıtım Kitabı 1957: 8). Bunun yanı sıra turizm sanayisinin Türkiye'de henüz doğuş aşamasında olması nedeniyle nitelikli personel eksikliği işletmelerin verimliliğini düşürüyordu. TTB, turizm sanayisindeki öncü rolü nedeniyle modern işletme prensipleri doğrultusunda hareket ediyor, kolay para kazanmak ve özensiz çalışmalara yönelmekten sakınıyordu (TTB 1958 Bilançosu 1959: 12).

TTB'nin T.C. Turizm Bankası A.Ş.'ye devrine yol açan bir diğer gelişme ise bankanın sermaye eksikliği ile işleyiş tarzından kaynaklı içsel sorunlarla ilgilidir. TTB, Esas Mukavelenamesinde yer alan hükümler çerçevesinde hem kredi ve finansman kuruluşu olarak bankacılık hem de turistik tesis işletmeciliği alanında faaliyet göstermekle yükümlü idi. Bu şekliyle hukuken ikili bir yapıya sahip olan TTB kaynak yetersizliği nedeniyle sektör veya ihtisas bankacılığı hususundaki temel görevlerinden ancak bir kısmını yerine getirebilmişti. Örnek olarak iştiraki bulunduğu turizm sanayisi kuruluşlarına sağladığı finansman ve kredi imkânlarının dışında sektör için finansman temini ve kredileme faaliyetinde bulunamamıştı. Yalnızca turizm işletmeciliği alanında sektöre öncülük etmek yönünde girişimleri görülmüştü.

TTB sahip olduğu 10 milyon liralık sermayeye karşı kuruluşunu takip eden yıllarda maliyet değeri 48,5 milyon lirayı bulan gayrimenkullere sahip olmuştu. Bankanın içinde bulunduğu kaynak yetersizliği nedeniyle bu yatırımlar muhtelif banka ve resmî kuruluşlardan özellikle de T.C. Ziraat Bankası'ndan temin edilen 64 milyon liralık tevdiat ve kredilerle sağlanmıştı. Yani bu yatırım kaynakları imkânlar dâhilinde ucuz temin edilmekle birlikte TTB'nin öz kaynaklarına dayanmıyordu. Ayrıca bahse konu dış odaklı kaynaklar bankanın öz sermayesine göre çok yüksek olması nedeniyle TTB'nin sahip olduğu işletmeler üzerinde büyük bir yük oluşturmuştu. Florya, Kilyos, Abant, Yeniköy, Çeşme Oteli, Gemlik Oteli, Bolu Kaplıca Oteli, Ankara'da ve İstinye'de birer arsa, Küçüksu plaj tesisleri ile İstanbul'da Umum Müdürlük binası bu yatırımlarla temin edilen gayrimenkuller idi. Fakat bun-

lardan Kilyos Büyük Oteli, Çeşme Oteli, Gemlik Oteli, Bolu Kaplıca Oteli inşaatları yarıda kalmıştı. Ankara ve İstinye'deki arsalarla yapılan envestisman ise tamamıyla atıl bir durumdaydı (BCA, 030.01.0.0.110.698.2.). Mali sıkıntılar ve malzeme tedariki hususunda yaşanan zorluklar tesislerin hizmete açılmasını aksatıyordu. Bankanın ve tesislerin henüz kuruluş aşamasında olması ve tesis edilen modern işletmelerin noksanlarının giderilmesine yönelik harcamalar yüksek meblağlara ulaşmıştı. İşletmeye açılmakla birlikte tesislerin hemen hepsi 60-90 güne denk gelen yaz aylarında faal oluyor, bu durum da işletme bütçesine en az 9 ay masraf yüklenmesine yol açıyordu. Bu zararı bertaraf etmek üzere bahse konu tesisler için başka tesislerle ortak çalışma imkânları da yaratılamamıştı (TTB 1958 Bilançosu 1959: 10, 12). Söz konusu sorunlar nedeniyle TTB'nin yıllık bilançoları zararlarla kapanmıştı.

Faaliyet alanı itibarıyla devlet idaresi ve turizm sektörü tarafından büyük ümitler bağlanan TTB (TBMM ZC 21.02.1955) bütün çabalara rağmen zarar hesabını kısa vadede kâra dönüştürememişti. Bu gelişmelerden ötürü 7 Ağustos 1961'de bankanın öz kaynakları toplamı 12.130.578,78 TL iken zararı 14.404.830,29 TL'ye ulaşmıştı. Bu durumda Ticaret Kanunu hükümlerine göre bankanın tasfiyesi gerekiyordu. Bunu önlemek üzere bankanın gayrimenkullerinde yeni bir evölüsyon yapılmıştı. Mevcut zararı karşılayabilecek derecede değer artışı bulunduğu yapılan değer takdiriyle sabit olmuş ve bu şekilde tasfiye tehlikesi bir süre bertaraf edilmişti. T.C. Turizm Bankası A.Ş. statüsünün 1962'de Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayınlanmasıyla TTB dönemi kesin bir şekilde sona ermişti (BCA 030.01.0.0.110.698.2).

SONUÇ

TTB, ülkede turizm sanayisinin kuruluşuna hizmet etmek üzere sektöre kredi ve finansman temin etmek, turistik işletme kurmak ve işletmek gayesiyle kurulmuştur. Ancak Hükümetin ve T.C. Ziraat Bankası'nın yakın ilgisi ve himayesine rağmen kuruluşunu takip eden süreçte ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. 5 yıllık faaliyet sürecin-

de ülkenin içinde bulunduğu iktisadi sıkıntılar ve turizm altyapısındaki eksiklikler TTB'nin çalışma imkân ve şartlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Buna ek olarak öz sermayesinin ülkenin turizm alanındaki geniş çaplı yatırım ihtiyaçlarını karşılamak hususundaki yetersizliği TTB'nin özel sektör için finansman temini ve kredi desteği görevini yerine getirememesine yol açmıştır. Bu nedenle TTB yalnızca turizm işletmeciliği alanında sektöre öncülük etmekle yetinmiştir.

TTB'nin yıllık bilançolarında görülen zararlar, turizm sanayisinde örnek bir yatırım ve hizmet kuruluşu olmak yolunda attığı ileri adımlar dikkate alınırca çok da önemli görülmemelidir. TTB ortaya çıkan eksikliklere ve yaşanan sorunlara karşın Türkiye'de turizm girişimcileri ile bankacılık sektörünü profesyonel anlamda ilk kez bir araya getirerek önemli bir başarıya imza atmıştır. Bankanın kurduğu veya iştirak ettiği işletmeler başta İstanbul olmak üzere ülkenin önde gelen şehirlerinde turizm altyapısının kuvvetlenmesine, medeni çehrenin gelişmesine ve turistik hareketliliğin artmasına katkı sağlamıştır. TTB tarafından işletilen tesisler ilk aşamada etkisini göstermek hususunda zayıf kalsa da ilerleyen yıllarda Türkiye turizm sanayisinin önemli birer unsuru hâline gelmiştir. TTB, Türkiye'de turizm sektörünün gelişmesi için bir ihtisas bankası olarak yarattığı tecrübe ile yatırım, işletmecilik ve kredileme faaliyetlerinde bulunmak üzere kamusal sermayeli uzman finansal bir kuruluş olarak 1962'de faaliyete geçen T.C. Turizm Bankası A.Ş.'nin kuruluşunda da birinci derecede etken olmuştur. Bütün bu sebeplerden dolayı faaliyet gösterdiği dönem, amaçları, faaliyetleri ve ülkeye katkıları bağlamında TTB'nin Türk turizm, iktisat ve bankacılık tarihi içinde özgün bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA):
 BCA 030, 01.0.0.110.698.1, Cetvel 1-5, 31.12.1959.
 BCA, 030, 01.0.0.110.698.2, 16.1.1963.
 BCA, 030.18.1.2.140.60.12, 23.06.1955.

Resmî Yayınlar

- RG. (1930). "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu", S.1533, Kabul Tarihi: 11.06.1930, Kanun No: 1715.
- RG. (1933). "Mevduatı Koruma Kanunu", S.2419, Kabul Tarihi: 30.5.1933, Kanun No: 2243.
- RG. (1936). "Bankalar Kanunu", S.3325, Kanun Tarihi: 1.06.1936, Kanun No: 2999.
- RG. (1945). "İller Bankası Kanunu", RG, S.6039, Kabul Tarihi: 13.06.1945, Kanun No: 4759.
- RG. (1949). "Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü Teşkilat Kanunu", S.7218, Kabul Tarihi: 24.05.1949, Kanun No: 5392.
- RG. (1950). "Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu", Kabul Tarihi: 24.03.1950, Kanun No: 5647.
- RG. (1950). "Pasaport Kanunu", S.7564, Kabul Tarihi: 15.7.1950, Kanun No: 5682.
- RG. (1950). "Yabancıların Türkiye'de Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun", S.7564, Kanun No: 5683, Kabul Tarihi: 15.07.1950.
- RG. (1951). "Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu", S.8615, Kanun No: 5821, Kabul Tarihi: 01.08.1951.
- RG. (1953). "Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu", Kabul Tarihi: 13.05.1953, Kanun No: 6086.
- RG. (1954). "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu", S.8615, Kanun No: 6224, Kabul Tarihi: 18.01.1954.
- RG. (1958). "Bankalar Kanunu", S.9944, Kabul Tarihi: 23.06.1958, Kanun No: 7129.
- RG. (1960). "Bankalar Kanunu Genel Tebliği", S.10508, Seri No: 6.
- RG. (1960). "Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası Kanunu", S.1051, Kabul Tarihi: 4.5.1960, S.7470.
- TBMM ZC. (1955). 45. İnikat, Devre:10, C.5, İçtima:1, "Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü Bütçesi", 396-416.
- TBMM ZC. (1960). "Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası", 63. İnikat, Devre 11, C.13, İçtima:8, 369-382.

Raporlar, Bilançolar ve Mukavelenameler

- Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi, 1955 Yılı Bilançosu, Faaliyet ve Murakıplar Raporları.* (1956). Ankara: Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi.
- Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi 2. Hesap Yılı İdare Meclisi Raporu, Murakıplar Raporu, 31 Aralık 1956 Bilançosu, Kâr ve Zarar Hesabı.* (1957). Ankara: T.C. Ziraat Bankası Matbaası.
- Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi 31 Mart 1958'de Toplanan Âdi Umumi Heyeti 3. Hesap Yılı İdare Meclisi Raporu, Murakıplar Raporu, 31 Aralık 1957 Bilançosu, Kâr ve Zarar Hesabı.* (1958). Ankara: T.C. Ziraat Bankası Matbaası.
- Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi 31 Mart 1959'da Toplanan Âdi Umumi Heyeti 4. Hesap Yılı, İdare Meclisi Raporu, Murakıplar Raporu, 31 Aralık 1958 Bilançosu, Kâr ve Zarar Hesabı.* (1959). İstanbul: Becid Basımevi.
- Türkiye Turizm Bankası A.Ş. 31 Mart 1958 Tarihinde Toplantıya Davet Edilmiş Bulunan Fevkalâde Umumi Heyete Sunulan İdare Meclisi Raporu.* (1958). Ankara: Ajans Türk Matbaası.

- Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi 25 Mart 1960'da Toplanan Âdi Umumi Heyeti 5. Hesap Yılı, İdare Meclisi Raporu, Murakıplar Raporu, 31 Aralık 1959 Bilançosu, Kâr ve Zarar Hesabı.* (1960). İstanbul: Yüksel Matbaası.
- Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi.* (1955). Ankara: T.C. Ziraat Bankası Matbaası.
- Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi Esas Mukavelenamesi.* (1958). Ankara: T.C. Ziraat Bankası Matbaası.

Telif-Tetkik Eserler ve Makaleler

15. Yıl T.C. Turizm Bankası A.Ş. (1962-1976). (1977). Ankara: T.C. Turizm Bankası.
- Akgüç, Ö. (1975). *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler.* İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Artun, T. (1983). *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık.* İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Boratav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002.* Ankara: İmge Yayınevi.
- Cingi, S. (1989). *Sektör Bankacılığında T.C. Turizm Bankası A.Ş. Örneği.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Evcin, E. (2014). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm ve Tanıtma Faaliyetleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 55 (Güz): 23-42.
- Evcin, E. (2016). Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Döneminde Türkiye'de Turistik Konaklama Faaliyetleri, *Tarih Okulu Dergisi*, XXVI: 635-707.
- Evcin, E. (2016). İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye Turizmde Yaşanan Sorunlar (1945-1949), *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 15 (29): 37-84.
- Evcin, E. (2016). İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Turizm ve Propaganda, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, XVI (33): 373-453.
- Evcin, E. (2016). İkinci Dünya Savaşı'nın Akabinde Türkiye'de Turizmi Canlandırma Çabaları, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35 (60): 213-275.
- Evcin, E. (2016). İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye Turizmde Yarattığı Fırsatlar, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15: 129-153.
- Evsile, M. (2018). Demokrat Parti'nin İktisadî İstiklâl Mücadelesi, *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (3): 61-75.
- İktisadi Uyanış* (1957). Türkiye Turizm Bankası II, 106: 15-24, 30.
- Kazgan, H. (1997). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Bankacılık Tarihi.* İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Keskin, E., İnan, E. A. ve Ünsal, Ü. (2019). 60. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Ökçün, G. (1968). *Türkiye İktisat Kongresi, 1923, İzmir.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2022). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şahinkaya, S. (1996). Türkiye Turizm Bankası'ndan T.C. Turizm Bankası A.Ş.'ne: Bir Kurumsal Tarih Denemesinin İpuçları, *İktisat İşletme ve Finans*, 11 (125): 34-42.

Tezel, Y. S. (2020). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Turizm Bakımından Memleket Etüdleri (1955). Ankara: T.C. Başvekâlet Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü.

Türkiye Turizm Bankası Tanıtım Kitabı. (1957). Ankara: T.C. Ziraat Bankası Matbaası.

Yüzgün, A. (1982). *Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981)*. İstanbul: Der Yayınları.

Ekler

Ek-1: TTB'nin 1958 Yılı İtibariyle Sahip Olduğu Tesisler (Maliyet / TL)¹

İşletmeye Açılan Tesisler	Florya Tesisleri	14.641.257,22
	Kilyos Tesisleri	7.630.340,16
	Yeniköy Tesisleri	4.664.340,56
	Küçüksu Tesisleri	257.481,30
	Toplam	27.193.419,24
İnşa Hâlindeki Tesisler	Florya Dupleks Apartman	512.898,86
	Florya Lüks Motel İnşaatı	475.962,65
	Florya Çadırılı Kamp İnşaatı	287.830,44
	Florya Highlife Gazinosu İkmal İnşaatı	28.370,23
	Florya Motel Tevsii İnşaatı	399.753,67
	Florya Kabin ve Kabanalar İnşaatı	883.509,73
	Florya Spor Tesisleri İnşaatı	46.859,29
	Kilyos Oteli İnşaatı	1.001.335,51
	Kilyos Tesisleri Telefon Tesisatı	61.950,00
	Yeniköy Tesisleri Klima Tesisatı	152.921,58
	Yeniköy Tesisleri Telefon Tesisatı	22.130,00
	Çeşme Oteli İnşaatı	529.232,65
	Bolu Ilıca Oteli İnşaatı	222.595,59
	Şifne Kaplıcaları İnşaatı	81.571,50
	Toplam	4.706.921,70
Arsa ve Araziler	İstinye'deki Arsalar	5.302.290,00
	Küçüksu Arsa ve Arazisi	2.626.018,28
	Çankaya'da Arsalar	1.396.270,00
	Vadi ferağ ile alınmış Kilyos ve İstinye'deki Arsalar	160.367,00
	Toplam	9.484.945,28
Binalar	Tepebaşı Meşrutiyet Caddesi'ndeki Umum Müdürlük Binası	1.318.111,42
Menkuller ve Stoklar	Kat'i maliyete intizaren muvakkat hesaplarda duran inşaatlara tevzi edilecek masraflarla menkul mal ve stoklar	4.018.210,82
Genel Toplam		48.502.615,45

¹ TTB A.Ş. 1958 Bilançosu..., s.11.

Ek-2: TTB Tarafından Hizmete Açılan Tesisler (31.12.1959) ²

Oteller	Bina Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Kilyos Oteli		107	214
Abant	4		
Yeniköy Boğaziçi			
Edirne Kervan			
Kilyos Plaj Evleri		52 Salon/78	130
	52	Yatak	
Abant Dağ Evleri		6 Salon/6Yatak	12
	6	Odası	
Florya'da A ve B Grubu	2	36	72
Moteller			
Florya'da Kamp			
Stant Odaları	3	183	549
Kamp Çadırları			
Toplam		468	977
	67		
Plaj Kabini	-Kilyos'ta	150	Toplam: 1.834
	-Küçüksu'da	205	
	-Florya Plajlarında	1.479	
Plaj Gardiobu	-Kilyos'ta	100	Toplam: 4.088
	-Florya'da	3.988	
Lokanta-Gazino	-Kilyos'ta	250	
	-Abant'ta	250	
	-Büyük Plaj'da	350	Toplam: 2.220
	-A Moteli'nde	324	
	-B Moteli'nde	87	
	-Kampta	400	
	-Yeniköy Boğaziçi Lokantası'nda	280	
	-Küçüksu'da	130	
	-Edirne Kervan Oteli'nde	150 Müşteri Yeri	

² BCA, 030, 01.0.0.110.698.1.Cetvel 1.

Ek-3: TTB'nin İnşa Hâlindeki Tesisleri (31.12.1959)³

Oteller	Bina Sayısı	Oda	Yatak
Kilyos Büyük Oteli			
Çeşme Oteli			
Gemlik Turistik Oteli	4	177	354
Bolu Kaplıca Oteli			
Moteller	-	-	-
Florya Motel Tevsii	1	41	82
Kamping	-	-	-
Florya Kamping Kâgir Odaları	1	60	180
Dubleks Plaj Apt.ları	-	-	-
Florya'da 4 Blok/24 Daire	1	32 Salon 32 Yatak Odası	64
Toplam	7	342	680
Plaj Kabini	-	-	-
Florya Güneş Plajı İkmali	1	Kabin Adet 154	
Plaj Gardırobu	-	-	
Florya'da Güneş Plajı'nda	1	Gardırop / Kişilik 2.000	
Lokanta-Gazino	-	-	
Kilyos Büyük Otel Gazinosu'nda			
Çeşme Oteli'nde			
Gemlik Oteli'nde	3	Müşteri Yeri Adedi 1.250	
Bolu Kaplıca Oteli'nde			
Florya'da Yeni Plaj Gazinosu'nda			

Ek-4: TTB'nin İnşa Halindeki Tesisleri İle İşletmeye Açılmış Tesislerinin 31.12.1959'daki Muvakkat Maliyet Tablosu⁴

Tesisler	İşletmeye Açılmış Tesisler			İnşa Halindeki Tesisler			Umumi Yekûn
	Menkuller	G.Menkuller	Yekûn	Menkuller	G.Menkuller	Yekûn	
Florya	1.897.724,01	14.562.340,24	16.460.064,25	-	8.432.364,228	8.432.364,22	24.892.428,47
Kilyos	1.243.715,15	6.678.205,14	7.921.920,29	-	1.834.241,16	1.834.241,16	9.756.161,45
Yeniköy	1.017.217,59	2.312.578,18	3.329.795,77	596.850	3.124.632,71	3.721.482,71	7.051.278,48
Küçüksu	181.912,19	143.982,07	323.894,25	-	-	-	325.894,26
Bolu	-	-	-	-	244.109,32	244.109,32	244.109,32
Gemlik	-	-	-	-	54.531,94	54.531,94	54.531,94
Çeşme	-	-	-	-	1.928.440,99	1.928.440,99	1.928.440,99
Şifne	-	-	-	-	269.740,70	269.740,70	269.740,70
Edirne	317.466,18	67.389,12	384.855,30	-	-	-	384.855,30
Toplam	4.658.035,12	23.764.494,75	28.422.529,87	596.850	15.888.061,04	16.484.911,04	44.907.440,91

³ BCA, 030, 01.0.0.110.698.1.Cetvel 1.⁴ BCA, 030, 01.0.0.110.698.1.Cetvel 2.

Cumhuriyet Tarihinde Özgün Bir İktisadi Girişim: Türkiye Turizm Bankası Anonim Şirketi (1955-1960)

Ek-5: TTB'nin 31.12.1959 Tarihi İtibariyle İştirakleri ⁵

İştirakin Adı	Nominal Sermaye (TL)	Kuruluş Tarihi (TL)	Taahhüt Edilen Sermaye (TL)	Ödenen Sermaye (TL)	Taahhüt Bakiyesi (TL)	Kredi (TL)
İstanbul Porselen Sanayi A.Ş.	1956	10.000.000	300.000	300.000	-	-
Abant ve Bolu Çevresi Turizm A.Ş.	1957	2.000.000	1.100.000	1.100.000	-	2.699.133,08
İstinye Turistik Evler Yapı ve Ticaret Ltd. Şti.	1958	500.000	300.000	300.000	-	758.018,11
Turistik Seyahat A.Ş.	1958	1.250.000	730.000	675.000	55.000	22.142,69
Toplam		13.750.000	2.430.000	2.375.000	55.000	3.449.293,88

Ek-6: TTB'nin 31.12.1959 Tarihi İtibariyle Sabit Kıymetleri (TL) ⁶

Arsalar	İstinye Arsaları	5.302.290
	Küçüksu Arsaları	2.626.018,28
	Çankaya Arsaları	1.396.270
	Çeşme Arsaları	530.632,95
	Toplam	9.835.211,23
Gayri Maddi Sabit Kıymetler	Telif Hakları	30.000
Demirbaşlar	Büro Makineleri	102.123,89
	Kasalar	16.388
	Mobilya/Mefruşat	280.030,71
	Nakil Vasıtaları	181.728,65
	Tesisatlar	21.851,25
	Sair Demirbaşlar	100.842,77
	Toplam	702.965,27
	%2 Amortismanına Tabi Özel Maliyet Bedelleri	3.061,16
	%6 Amortismanına Tabi Özel Maliyet Bedelleri	158,40
Genel Toplam		11.922.866,38

⁵ BCA, 030, 01.0.0.110.698.1.Cetvel 3.

⁶ BCA, 030, 01.0.0.110.698.1.Cetvel 4.

Ek-7: TTB'nin 31.12.1959 Tarihi İtibariyle İnşa Halindeki Tesisleri ile İşletmeye Açılmış Tesislerinin İnşaat Durumlarını Gösteren Cetvel⁷

İnşaatın Adı	Mahiyeti	İhale Bedeli (TL)	Fiat Farkları ile Tahmini Maliyet Bedeli	Bugüne Kadar Ödenen İstihkak Bedelleri	Bakiye Ödenecek Miktar	İnşaatın Durumu ve Bitmiş İnşaatın % Nispeti	İnşaatların İkmali için Para İhtiyacı (Milyon TL)		
							1960	Yekûn	
Kilyos Otel	104 Odalı Otel ve 300 Kişilik Gazinosu	3.945.941,50	5.675.177	1.474.201,14	4.200.975,86	Gazino kısmı tekml inşaatı 2 blokun 1. kat duvarları, 3 blokun 1. kat betonarmesi, çatılar, ikmal inşaatı %21 yapılmıştır.	1	4,2	
Çeşme Otel	33 Odalı Otel ve Lokantası	2.100.000	3.894.552	1.792.827,25	2.101.724,75	2,3,4. kat inşaatı ve ikmal inşaatı %49 yapılmıştır.	1	2,1	
Gemlik Otel ve Kaplıcası	16 Odalı Otel ve Hamamı	1.392.432,39	2.400.000	-	2.400.000	Temel kazıkları yeni başladı. Bütün inşaat yapılmıştır.	1	2,4	
Şifne İlcası	16 Kabin ve Hamamı	150.000	435.000	230.712,81	204.287,19	İkmal inşaatı %56 yapılmıştır.	-2	-2	
Bolu Otel	24 Odalı Otel ve Hamamı	1.647.669,16	4.000.000	231.473,88	3.768.526,12	Bütün inşaat %6 yapılmıştır.	1	3,77	
Kilyos Eski Tesisler							1	2,2	
Müteferrik İşler									
Yeniköy Tesisleri							-2	-3	
Müteferrik İşler									
Not: Tefriş ve teçhiz dâhil olmayıp, tahmini olarak maliyet bedeli üzerinden %30'dur.									
							5,4	9,77	15,17

⁷ BCA, 030, 01.0.0.110.698.1.Cetvel 5.

Erol EVCİN

Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu (2002). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans ve Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde "Tarih Öğretmenliği" Anabilim Dalı'nda Pedagojik Formasyon Programı'nı tamamladı (2004). Doktora derecesini Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" Anabilim Dalı'ndan aldı (2011). İntisap ettiği Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda "Kültür ve Turizm Uzmanı" unvanı ile Bakanlık adına yurt içinde ve yurt dışında birçok çalışmada ve etkinlikte görevli olarak bulundu (2005). Hâlen Bakanlık nezdinde söz konusu görevine devam etmektedir. Doçentlik unvanını "Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi" alanında aldı (2021). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'ne ilişkin bilimsel çalışmaları bulunmaktadır. Bu kapsamda temel çalışma alanları arasında Türkiye turizm tarihi de yer almaktadır.